

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Martin Pelc

Evropská unie - civilní velmoc?

Aplikace teoretického konceptu civilní moci
na bezpečnostní a obrannou politiku EU

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Martin Pelc**

Vedoucí práce: **Mgr. Tomáš Weiss M.A.**

Oponent práce: **Doc. JUDr. PhDr. Ivo Šlosarčík LL.M., Ph.D.**

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

PELC, Martin. *Evropská unie – civilní velmoc?* Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. 47 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Tomáš Weiss M.A.

Anotace

Bakalářská práce „Evropská unie – civilní velmoc?“ pojednává o teoretickém konceptu civilní mocnosti a ukazuje, že tento koncept má své kořeny v civilizační teorii sociologa Norberta Elisase. Následně je v této práci analyzována vojenská dimenze Evropské bezpečnostní a obranné politiky na základě konceptu civilní mocnosti. V teoretické diskuzi o tomto konceptu existují různé přístupy k tomu, zda civilní mocnost smí používat pouze civilní prostředky a nebo má možnost v některých případech použít i vojenskou sílu. Tato práce se snaží najít východisko v této diskuzi. Na základě ekonomické síly a normativního vlivu EU a angažovanosti v civilních oblastech, např. v humanitární a rozvojové pomoci, v úsilí o posilování mezinárodního práva, ochranně životního prostředí, atd. EU zcela určitě splňuje charakter civilní mocnosti. Otázkou je, jestli můžeme EU považovat za opravdovou civilní mocnost i v její vojenské činnosti. Odpověď na tuto otázku je hledána v analýze všech šesti vojenských misí prováděných v rámci EBOP. EU doposud spustila šest vlastních vojenských misí: dvakrát v Demokratické republice Kongo, dvě mise v zemích bývalé Jugoslávie, v Čadu a poslední misí je námořní operace proti somálským pirátům. Všechny tyto mise jsou v práci zhodnoceny se závazky, které vyplývají z teoretického konceptu civilní mocnosti.

Annotation

Bachelor thesis “European Union – civilian power?” deals with theoretical concept of civilian power and shows that roots of this concept are in the civilizing theory from Norbert Elias. Consequently this thesis analyzes the military dimension of the European Security and Defense Policy according to the concept of civilian power. There is a discussion about possibility of use of force by the civilian power and this article aims to find some solution of this question. The EU is a clear civilian power due to its economic power and normative influence and involvement in humanitarian aid, developing international law system, environmental policy etc. But is the EU a true civilian power in its military activity? The

answer on this question we can find by analyzing of all military mission of the EU. There are six military operations launched by the EU: Two in the Democratic republic of Congo, two in the former Yugoslavia, one in Chad and the last one against piracy in Somalia. This thesis evaluates all these six missions with obligations arising from the theoretical concept of civilian power.

Klíčová slova

civilní mocnost, vojenské operace EU, civilizační teorie, civilní prostředky, civilní cíle, použití vojenské síly, EBOP

Keywords

Civilian power, military operations of the EU, civilizing theory, civil means, civil objectives, use of force, ESDP

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a používána pro účely výzkumu a studia v souladu s autorskými právy.

V Praze dne

Martin Pelc

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu Mgr. Tomáši Weissovi za vedení práce, cenné konzultace a pomoc, bez které by tato práce nevznikla.

Obsah

ÚVOD	7
1. CIVILIZAČNÍ TEORIE NORBERTA ELIASE	8-13
1. 1 CIVILIZAČNÍ PROCES.....	9-11
1.1.1 PACIFIKACE ZÁPADNÍ CIVILIZACE.....	9-10
1.1.2 MONOPOLIZACE MOCI A VYTVÁŘENÍ MODERNÍHO STÁTU.....	10-11
1. 2 APLIKACE ELIASOVÝCH MYŠLENEK V TEORII MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ.....	12-13
2. KONCEPT CIVILNÍ MOCNOSTI V TEORII MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ	14-19
2. 1 GENEZE KONCEPTU CIVILNÍ MOCNOSTI – FRANCOIS DUCHÊNE.....	14-15
2. 2 DISKUZE A DEFINICE KONCEPTU CIVILNÍ MOCNOSTI	15-19
2.2.1 IDEALISTICKÝ PŘÍSTUP – IDEÁLNÍ TYP CIVILNÍ MOCNOSTI	16
2.2.2 REALISTICKÝ PŘÍSTUP.....	17
2.2.3 DISKUZE.....	17-18
2.2.4 DEFINICE CIVILNÍ MOCNOSTI JAKO AKTÉRA V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH....	18-19
3. ANALÝZA EÚ PODLE KONCEPTU CIVILNÍ MOCNOSTI – METODOLOGIE A POSTUP	20-23
3. 1 ZAŘAZENÍ EU V SYSTÉMU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ A GLOBÁLNÍ AKTÉRSTVÍ.....	20-21
3. 2 CIVILNÍ PROSTŘEDKY EU A CIVILIZOVÁNÍ MEZINÁRODNÍHO PROSTŘEDÍ.....	21-22
3. 3 FORMULACE CIVILNÍCH ZÁVAZKŮ PRO MISE EBOP.....	22-23
4. EBOP V PRAXI – CIVILNÍ ČI VOJENSKÁ MOCNOST?	24-38
4. 1 MISE ARTEMIS V DEMOKRATICKÉ REPUBLICCE KONGO.....	24-27
4. 2 MISE EUFOR DRC – KONGO PODRUHÉ.....	27-28
4. 3 MISE CONCORDIA V MAKEDONII.....	28-30
4. 4 MISE ALTHEA V BOSNĚ A HERCEGOVINĚ	31-34
4. 5 MISE EUFOR V ČADU A STŘEDOAFRICKÉ REPUBLICCE	34-36
4. 6 NÁMOŘNÍ MISE ATALANTA	36-38
ZÁVĚR	39-42
SUMMARY	43
POUŽITÁ LITERATURA	44-46
PŘÍLOHY	47

Úvod

Od počátku formování Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) je Evropské unie obecně považována za nový typ mezinárodního aktéra. Díky jejímu ekonomickému a geografickému potenciálu ji můžeme dokonce označit jako aktéra globálního významu. Jednání a působnost EU v mezinárodním prostředí se projevuje v celosvětovém měřítku a sama EU má globální ambice. Díky rozvoji Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EBOP) se EU stále více angažuje v bezpečnostních otázkách. Vzhledem k rozvoji obranné dimenze evropského integračního procesu a budování vojenských kapacit vyvstávají otázky a probíhá diskuze o tom, jak se vyvíjí a kam by měla směřovat role EU jako mezinárodního aktéra.

Existuje několik typů globálního aktérství. Vedle tradičně vnímané vojenské moci, jejíž definice je odvozena od vojenského potenciálu a akceschopnosti, existuje také nový typ civilní moci, který zdůrazňuje používání civilních prostředků v mezinárodních vztazích, především ekonomických a diplomatických nástrojů. Při klasickém hodnocení moci z vojenského hlediska je vyloučeno považovat EU za globální mocnost, srovnatelnou např. se Spojenými státy. Nižšími vojenskými kapacitami i složitostí rozhodovacích mechanismů je ve vojenské oblasti EU značně limitována. Z hlediska jejího ekonomického, diplomatického a normativního vlivu je však prokazatelně velmi významným globálním hráčem. Podle chování v civilních oblastech je EU jasnou civilní mocností. Můžeme tedy EU celkově považovat za jasný příklad civilní moci? A je toto tvrzení slučitelné s rozvojem EBOP a budováním vojenských kapacit EU?

Při formování SZBP si EU v průběhu devadesátých let prošla značnými peripetiemi. Především se jí v počátcích nepodařilo zapojit do řešení krizových situací v zemích bývalé Jugoslávie. Rozvoj EBOP na začátku nového tisíciletí a vývoj v posledních letech znamená v porovnání s předchozím stavem výraznou změnu. Od roku 2003 do současnosti zahájila Evropská unie šest vlastních vojenských operací. Z ekonomického a diplomatického hlediska je EU jasným příkladem civilní moci. Co však znamená z hlediska konceptu civilní moci její vojenské angažmá?

V česky psané literatuře není věnováno příliš prostoru hodnocení teoretického konceptu civilní moci a jeho aplikaci na jednání EU. Jedním z cílů této práce je představit koncept civilní moci nejen z empirického hlediska, ale ve spojení s civilizační teorií Norberta Eliase rovněž ukázat jeho normativní pojetí. První část následujícího textu bude

věnována analýze teoretického konceptu civilní mocnosti a hledání jeho přesné definice. Nejdříve bude představena civilizační teorie Norberta Eliase, která je považována za teoretický prapůvod konceptu civilní mocnosti. V následující kapitole se pokusím zhodnocením různých teoretických přístupů najít přesnou definici civilní mocnosti. Ve třetí kapitole jsou řešeny otázky zařazení a role EU v teorii mezinárodních vztahů. Po teoretické části a nalezení přesných hodnotících nástrojů se pokusím v druhé části teoretické výstupy porovnat s praxí a zhodnotit tak, jestli vznik a fungování EBOP je v souladu s konceptem civilní mocnosti. Upřesněná definice civilní mocnosti bude aplikována na praktickou vojenskou činnost EU, která je obecně považována za nejkontroverznější oblast z hlediska konceptu civilní mocnosti. Ve čtvrté kapitole je pak pomocí drobných případových studií představeno všech šest vojenských misí, které byly spuštěny pod vlajkou EU. Důvodem pro představení těchto misí je jejich zhodnocení podle kritérií konceptu civilní mocnosti.

Jelikož se práce zabývá aktuálními tématy a současnými událostmi, informace jsou čerpány převážně z primárních zdrojů a dokumentů, které jsou dostupné na internetových stránkách orgánů EU. Rovněž jsou z velké části použity materiály z odborných časopisů věnujících se Evropské unii, otázkám bezpečnosti, rozvoje a oblasti mezinárodních vztahů. V první teoretické části je dominujícím zdrojem monografie Eliase, z které pochází civilizační teorie. Při hledání přesné definice civilní mocnosti a zhodnocení Evropské unie v mezinárodních vztazích vycházím především z díla H. Maulla. V následující teoretické diskuzi je přihlédnuto také k dílu K. Smithové, která oponuje svými tvrzeními Maullovi.

Cílem této bakalářské práce je, na základě předem provedené analýzy teoretického konceptu civilní mocnosti, porovnat tento koncept s praktickým vystupováním EU v mezinárodním prostředí a pomocí zhodnocení vojenských misí následně ukázat, jestli i vojenská činnost EU může být v souladu s konceptem civilní mocnosti. Může být i přes vojenský charakter EBOP Evropská unie považována za skutečnou civilní mocnost? Koncept civilní mocnosti je nejenom empirickým nástrojem, ale může mít i normativní rozměr, jehož cílem je vytváření civilizovaného a bezkonfliktního mezinárodního prostředí. Sleduje stejné cíle ve své strategii a jednání i EU?

1. Civilizační teorie Norberta Eliase

1.1 Civilizační proces

Diskuze a zkoumání konceptu civilní moci patří zcela určitě do oblasti teoretického výzkumu mezinárodních vztahů. Pro nalezení úplného prapůvodu a nastínění vývoje tohoto konceptu je však nutno se z oblasti mezinárodních vztahů přesunout nejprve k sociologické teorii německého sociologa Norberta Eliase z třicátých let 20. století. Autoři jako Hanns W. Maull, Dieter Senghaas, Knut Kirste, kteří patří k nejvýznamnějším teoretikům konceptu civilní moci v oblasti mezinárodních vztahů, vycházejí především z Eliasovy sociologické teorie o postupném civilizování společenských vztahů.¹ V rámci této bakalářské práce není prostor na důkladné zhodnocení celé Eliasovy teorie. Pro potřebu kvalitní analýzy konceptu civilní moci se přesto pokusím alespoň částečně přiblížit hlavní podstatu Eliasova díla a jeho vazbu na oblast mezinárodních vztahů.

Norbert Elias ve svém díle „*O procesu civilizace*“ představil vývoj změn ve společnosti západní Evropy (na příkladu Francie) od ranně feudálního období až do moderní doby. Zabýval se jednak změnami ve způsobech chování a osobnostní struktuře jedinců a zároveň vývojem struktur celé společnosti a státu. Elias ve svém díle tvrdí, že vývojové procesy jedinců i společnosti jako celku jsou vzájemně závislé a společně provázané. Díky této syntetické koncepci představil Elias dvě společně související teorie: zaprvé civilizační teorii o potlačování afektů a pudů jedinců a pacifikaci společnosti, zadruhé teorii o monopolizačních a centralizačních procesech, které vedly k vytvoření moderního státu.²

1.1.1 Pacifikace západní civilizace

V první části svého díla Elias nastiňuje, jak se v dlouhodobém historickém vývoji změnilo chování jedinců, jejich myšlení a jak se díky rozvoji společenské dělby práce zvýšila vzájemná společenská závislost. Z feudální společnosti raného středověku se potlačením a autoregulací afektů a pudů spontánně jednajících jedinců stala poměrně uspořádaná civilizovaná společnost moderní doby. Klíčovým momentem v tomto procesu bylo zdvorštění a pacifikace vrstvy svobodných feudálních válečníků. Z této vrstvy se vyvinula dvorská aristokracie, jejíž zjemnělé a upravené chování se postupně šířilo do dalších vrstev

¹ Kříž Z., Teoretický koncept civilní moci a použití vojenské síly, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč.42, str. 63-65.

² Elias N., *O procesu civilizace: sociogenetické a psychogenetické studie. Díl 1.*, Argo, Praha 2006, str. 13-16.

společnosti. Díky této regulaci chování došlo podle Eliase k zásadní změně společenského postoje k násilí a krutostem. Neznamená to, že by celkově ubývalo násilí, ale na výkon násilí se vytvářel monopol centrální moci, zatímco mezi jedinci se k vlastnímu provádění násilí vytvářel stále větší odpor. V podmínkách středověku, pro které byly běžné loupeže, násilné střety, vraždy a neustálé válčení, se u každého jedince velmi snadno projevovala otevřená a spontánní agresivita. Tato společenská agresivita byla v době středověku, kdy neexistovala silná centrální moc a právní normy, do jisté míry i nutností. V průběhu historického vývoje, tak jak se stabilizovala centrální moc a vznikl společenský řád, se postupně také regulovala individuální agresivita ve společnosti.³

I když Elias sám svou koncepci o redukci násilí nevztahoval na úroveň států a mezinárodního prostředí, tak jako to částečně udělal se svou druhou teorií o vzniku moderního státu, i tuto koncepci převzali někteří teoretici do oblastí mezinárodních vztahů. Například podle Andrew Linklatera stále větší citlivost západní demokratické společnosti vůči násilí, utrpení a krutostem a jejich konkrétním projevům v politice souvisí s Eliasovými myšlenkami. Dopady civilizačního procesu a redukci násilí v politice dokládá spousta hmatatelných důkazů: např. mezinárodní normy zakazující genocidu, rasismus, týrání žen a dětí, úsilí o vytvoření celosvětového závazku k zákazu trestu smrti (zde se EU na mezinárodní scéně velmi aktivně angažuje)⁴, činnost různých humanitárních organizací, včetně role a působení Mezinárodního Červeného kříže, odpor k týrání a násilí na zvířatech, atd.⁵

1.1.2 Monopolizace moci a vytváření moderního státu

Z hlediska výzkumu mezinárodních vztahů je mnohem podstatnější Eliasova druhá teorie o procesu vytváření moderního státu. Podle Eliase byla západní civilizace v době feudálního středověku na stupni velké dezintegrace a rozdrobenosti. Vzájemná společenská závislost a ekonomická provázanost byla na velmi nízké úrovni. Neexistoval stabilní centrální aparát, který by byl schopný vládnout nad většími oblastmi. Vzájemné vztahy jednotlivých hradních pánů se podobaly vztahům mezi dnešními státními celky, přičemž ekonomické vazby a dělba práce mezi jednotlivými panstvími byla dokonce ještě výrazně nižší než v dnešním globalizovaném mezinárodním prostředí.

Od konce středověku se působením různých ekonomických i společenských změn zvyšovala vzájemná provázanost a ta v dalším vývoji vedla k integraci stále větších celků.

³ Elias N., *O procesu civilizace: sociogenetické a psychogenetické studie. Díl 1.*, Argo, Praha 2006, str. 267-272.

⁴ Manners I., *Normative Power Europe: A contradiction in Terms?* In: *Journal of Common Market Studies*, No. 2, Vol. 40, 2002, pp. 245-257.

⁵ Linklater A., *Torture and Civilisation. International Relations*, No. 1, Vol. 21, 2007, pp. 112-113.

Elias tyto změny vedoucí k monopolizaci moci nazývá dostředivé síly a ukazuje je na příkladu vytváření francouzské královské moci. Z konkurenčních zápasů mezi malými teritoriálními jednotkami vzešlo jedno vítězné centrum, které bylo schopné organizovat ostatní a integraci různých oblastí a skupin lidí bylo schopné řídit a spravovat větší celek.⁶

Analogicky, tak jako v době středověku spolu zápasila jednotlivá feudální panství o nadvládu a získání centrální moci, tak i v dnešní době spolu vedou konkurenční boje různé státy a státní uskupení. Snaha o vytváření monopolních center a integraci větších územních celků se nezastavila na úrovni národních států, ale stále se plně projevuje v mezinárodních vztazích. Elias doslova píše: „*I dnešní mezinárodní vztahy, které nejsou regulovány přesahujícím mocenským monopolem, opět tlačí na vytváření takových monopolů, a tím na vytváření vládních jednotek vyššího řádu*“.⁷ Je nutno podotknout, že Elias nemá v tomto konkurenčním zápase mezi státy na mysli pouze ozbrojené boje o získání větší vojensko-politické moci či více ekonomických výhod. Stejně jako ve středověku působily mezi feudály různé ekonomické a politické tlaky vzájemné provázanosti na jejich větší integraci a vytvoření vyššího mocenského centra, působí i v dnešním globalizujícím se světě podobné tlaky mezi státy. V anarchickém mezinárodním prostředí stále přetrvávají různá napětí, která mohou vést k projevům svobodných pudů a afektů jednotlivých států. Podstatou Eliasovy teorie je, že civilizace spěje k neustálému potlačování pudů agresivity a regulaci chování tak, aby byly odstraněny všechny formy strachu a vzájemného napětí. V historickém vývoji se podařilo vznikem vzájemné provázanosti, monopolizací centrální moci a zavedením vlády práva odstranit bezprostřední strach jednoho člověka z druhého. Stejně tak se v dnešním mezinárodním prostředí projevuje snaha odstranit vzájemný strach jednoho státu z druhého. Tento jev vede k mezinárodní integraci, vytváření nových vyšších mocenských center, a bude pokračovat, dokud nevznikne univerzálně regulovaný monopol na násilí. Velmi přesně to vystihl Elias v závěru své knihy, kde použil a parafrázoval Holbachův výrok: „*Civilizace ještě neskončila, ještě probíhá. Teprve až se odstraní všechna mezistátní i vnitrostátní napětí a strachy, bude lidstvo moci prohlásit, že je civilizované*“.⁸

⁶ Elias N., *O procesu civilizace: sociogenetické a psychogenetické studie. Díl 2.*, Argo, Praha 2006, str. 66-69.

⁷ Ibidem, str. 315.

⁸ Ibidem, str. 325.

1.2 Aplikace Eliasových myšlenek v teorii mezinárodních vztahů

Co tedy vyplývá z Eliasových myšlenek pro dnešní teorii mezinárodních vztahů? Podle tvůrců a zastánců konceptu civilní moci se proces civilizování společnosti, to znamená snižování celkové úrovně násilí, regulace agresivních pudů a vznik státního monopolu na násilí, nezastavil na úrovni národních států, ale pokračuje dál na vyšší úroveň do oblasti mezinárodních vztahů. Civilizační proces se postupně šíří z několika demokratických států, které jsou průkopníky civilizování mezinárodního prostředí, a přenáší nové způsoby chování na ostatní mezinárodní aktéry. Tyto průkopnické státy se vyznačují větší zdrženlivostí k použití vojenské síly jako nástroje zahraniční a bezpečnostní politiky. Pro podporu platnosti Eliasovy teorie v oblasti mezinárodních vztahů hovoří také fakt, že většina ozbrojených konfliktů se dnes odehrává mimo demokratické (civilizované) společnosti ve státech s nedemokratickými prvky vlády a vysokou mírou násilí ve společnosti, především v oblastech Afriky a Asie. Zastánci civilizování mezinárodních vztahů považují šíření demokracie za cestu k nastolení mírového soužití, protože uspořádané a stabilní demokracie spolu téměř nevedou ozbrojené konflikty.⁹

Němečtí autoři z tzv. trevírské univerzitní skupiny na základě Eliasových myšlenek definovali roli civilní moci a aplikovali ji na mezinárodní postavení sjednoceného Německa.¹⁰ Za jednoho z nejvýznamnějších autorů této skupiny je obecně považován Hanns Maull. Interpretací Eliasova díla Maull jednoduše definoval civilní mocnost jako aktéra, který usiluje o transformaci mezinárodních vztahů z jejich přirozeně anarchického stavu do civilizovaného a nenásilného prostředí.¹¹

Pro užší vymezení civilních vlastností se Maull přímo odvolává na Senghaase, který velmi důvěrně a systematicky zpracoval Eliasovy myšlenky do teorie mezinárodních vztahů a vytvořil tzv. civilizační hexagon. Tento civilizační hexagon, pro který Senghaas čerpal také z Kantova *Věčného míru*, představuje šest bodů vyplývajících z Eliasova civilizačního procesu. Celý tento koncept lze vnímat nejenom empiricky, ale můžeme ho chápat také jako normativní návrh k mírovému soužití mezi státy. Pro civilizování vztahů ve společnosti a politice je podle Senghaase důležité sledování těchto šesti charakteristických cílů:

⁹ Kříž Z., Teoretický koncept civilní moci a použití vojenské síly, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč.42, str. 63–67.

¹⁰ Borzel T. A., Risse T., *Venus Approaching Mars? The EU as an Emerging Civilian World Power*. In: European Union Studies Association (EUSA), Bi-annual Conference 2007, Montreal, p. 3.

¹¹ Maull H. W., Europe and the new balance of global order, *International Affairs*, No. 4, Vol. 81, 2005, p. 780.

- 1) deprivatizace násilí a vytvoření legitimního státního monopolu na použití násilí
- 2) demokratická kontrola státního monopolu, fungování norem a právního státu
- 3) vzájemná závislost, specializace a sebekontrola afektů
- 4) demokratická participace
- 5) vzájemná spolupráce a společenská solidarita
- 6) vytvoření specifických kodexů a kultury pro řešení konfliktů, minimalizace násilí.¹²

Na základě aplikace těchto obecných kritérií do mezinárodního prostředí by státy, které chtějí přispívat k civilizování mezinárodního prostředí, měly ve svém zahraničně politickém chování sledovat následujících šest cílů:

- 1) omezování násilí v mezinárodních sporech
- 2) zdokonalování a posilování role mezinárodního práva
- 3) snaha o co největší multilaterální spolupráci při vzájemném uznávání základních hodnot svobody, demokracie a tržní ekonomiky
- 4) podpora sociální solidarity na globální úrovni
- 5) budování a posilování mezinárodních institucí včetně ochoty k částečnému odevzdání suverenity
- 6) zvláštní pravidla pro použití vojenské síly, která funguje jako poslední nástroj a možnost nejkrajnějšího řešení.¹³

Tato pravidla by měla být do mezinárodního prostředí vnášena civilizovanými demokratickými státy, které by měly podporovat jejich dodržování. Tak může být postupně civilizována mezinárodní politika od regionální úrovně až po globální úroveň. Inspirací k tomuto cíli má být právě evropský integrační proces, který je dokladem snah o zavádění výše zmíněných šesti pravidel v praxi. Po roce 1945 začaly evropské státy hledat způsoby vzájemného fungování a spolupráce tak, aby odstranily hrozbu války a násilí mezi sebou. Jejich vzájemná integrace, vytváření společných pravidel a částečného odevzdávání suverenity na společnou centrální úroveň vychází z velmi podobných pravidel, jaká navrhuje Senghaas ve svém civilizačním hexagonu.¹⁴

Eliasova teorie i myšlenky Maulla a dalších autorů, kteří se Eliasem inspirovali, byly převzaty do teoretického konceptu civilní moci, jehož definice a diskuse je rozebrána v následující kapitole.

¹² Senghaas D., *Frieden als Zivilisierungsprojekt*. in: *Den Frieden denken*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1995, pp. 198–202.

¹³ Kříž Z., *Teoretický koncept civilní moci a použití vojenské síly*, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč. 42, str. 63.

¹⁴ *Ibidem*, str. 65–66.

2. Koncept civilní mocnosti v teorii mezinárodních vztahů

2.1 Geneze konceptu civilní mocnosti – Francois Duchêne

Otcem zakladatelem pojmu civilní mocnost v oblasti mezinárodních vztahů je politický myslitel a teoretik Francois Duchêne, který je považován za předního badatele a analytika politického odkazu Jeana Monneta a jeho sjednocené Evropy. Duchêne vnímal evropský integrační proces jako jednoznačný důkaz stále se prohlubující vzájemné závislosti a spolupráce mezi demokratickými státy v mezinárodním prostředí.¹⁵ Jinými slovy, použijeme-li zde Eliasovu teorii, evropský integrační proces je dokladem civilizování vzájemných vztahů mezi evropskými státy. S pojmem civilní mocnost přišel Duchêne poprvé ve svém článku v roce 1972, ve kterém představil ES jako nový typ mezinárodního aktéra. Duchênovo pojetí obsahuje předpoklad vzrůstajícího transnacionalismu, pozitivního vlivu globalizace a odmítání nástrojů vojenské síly.¹⁶

Duchêne tvrdil, že pro integrovanou Evropu není handicapem její slabý vojenský potenciál v době bipolárně ovládaného světa dvěma vojenskými supervelmocemi. Evropa je podle něho novým centrem, které prosazuje své cíle pomocí demokratických a civilizovaných principů, jež jsou v kontrastu s anarchickým systémem mezinárodních vztahů, kde hlavním nástrojem mocenské politiky zůstává vojenská síla. V opozici vůči tradičním vojenským mocnostem má EU využívat výhradně své civilní prostředky. Především svůj ekonomický, politický a diplomatický potenciál. Sjednocená Evropa se má stát novým typem globálního aktéra, který bude civilizovat mezinárodní politiku pomocí svých civilních nástrojů.¹⁷ Civilní mocnost, jako nový typ mezinárodního aktéra, má na regionální i globální úrovni prosazovat prohlubování mezinárodní spolupráce, vzájemnou solidaritu, posilování role mezinárodního práva a společnou zodpovědnost za globální problémy lidstva, včetně společné ochrany životního prostředí.¹⁸

¹⁵ Francois Duchêne - Political thinker and analyst, *The Independent*, 25. 7. 2005, <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/francois-duchene-500100.html>, citováno 2. 3. 2009.

¹⁶ Maull H. W., Europe and the new balance of global order, *International Affairs*, No. 4, Vol. 81, 2005, p. 780.

¹⁷ Duchêne F., citován v: Manners I., Normative Power Europe: A contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, No.2, Vol. 40, 2002, pp 234-236.

¹⁸ Smith E. K., Beyond the civilian power debate, *Politique Europeenne*, No. 3, Vol. 17, 2005, p.3.

Duchênovi patří jednoznačně zásluha na tom, že jako první použil koncept civilní mocnosti v teorii mezinárodních vztahů, a to přímo ve spojení s EU, které tak zároveň přiznal roli globálního aktéra. Problémem ale je, že koncept civilní mocnosti zcela neupřesnil a nevytvořil jeho přesnou definici. Proto další autoři zabývající se tímto konceptem vytvářeli následně různé interpretace a rozdílné definice civilní mocnosti. Největší diskuze vyvolává otázka, zdali opravdová civilní mocnost může používat vojenskou sílu. A pokud ano, tak jakým způsobem?¹⁹

Duchêne sám odmítá jakékoliv násilí a z jeho pojetí civilní mocnosti je zřejmé, že tento koncept staví jako kontrast k tradičnímu chápání mocnosti na základě vojenského potenciálu. V Duchênově profilu, který vyšel jako jeho nekrolog v deníku Independent, byl Duchêne ve svém zkoumání mezinárodní politiky popsán jako „mnohem *více poet, než strategický myslitel*“. Důvodem k důraznému odmítání vojenské síly mu byla i podrobná znalost evropské historie. Podle Maullovy interpretace Duchênova odkazu „*neexistuje jiná racionální alternativa k evropské integraci, pokud Evropanům záleží na jejich vlastním osudu*“.²⁰ Dvě světové války, které přinesly Evropě obrovské lidské i materiální ztráty, způsobily absolutní diskreditaci tradiční vojenské a politické moci v evropském myšlení. Výsledkem této transformace je, že Evropané jsou dnes nejvíce antimilitaristickou populací na světě.²¹

Stejně jako pro Maulla, Senghaase s jeho civilizačním hexagonem a další německé autory, je i pro Duchêna koncept civilní mocnosti víc než jen nástroj empirického zkoumání a analýzy nového fenoménu. Proces civilizování a novou roli civilní mocnosti v mezinárodní politice tito autoři normativně prezentují jako pozitivní trend, který je nutno podpořit, protože proces civilizování mezinárodních vztahů je jedinou životaschopnou strategií pro lidstvo.²²

2.2 Diskuze a definice konceptu civilní mocnosti

Před stanovením přesné definice civilní mocnosti, kterou bude možné následně porovnávat s mezinárodním postavením a chováním EU, je nutné vyřešit zásadní otázku, jež rozděluje teoretiky tohoto konceptu na dva tábory. Jedni vnímají pojem „civilní“ jako přesný opak „vojenského“ a z definice civilní mocnosti vylučují jakoukoliv možnost použití vojenské

¹⁹ Kilian B., *Civilian Power or Something Else?*, Lund University, 2007, pp. 11–12.

²⁰ Francois Duchêne - Political thinker and analyst, *Independent*, 25.7.2005, <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/francois-duchene-500100.html>, citováno 2.3.2009.

²¹ Dölling M., *A Civilian power Europe?* Lund University, 2006, p. 10.

²² Kříž Z., Teoretický koncept civilní mocnosti a použití vojenské síly, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč.42, str. 67-68.

síly. Zastánci tohoto názoru se odvolávají přímo na Duchênovo pojetí civilních prostředků (ekonomické a diplomatické). Tato skupina je reprezentována K. Smithovou, autorkou tzv. ideálního typu civilní mocnosti. Druhá skupina, reprezentována H. Maullem, zastává realistický přístup a argumentuje ve prospěch možnosti užití vojenské síly za určitých jasně stanovených podmínek, pokud se jedná o dosažení civilních cílů.²³

2.2.1 Idealistický přístup – ideální typ civilní mocnosti

K. Smithová vytvořila dvoupólové spektrum, kde na jedné straně stojí ideální typ vojenské mocnosti, která používá výhradně vojenské prostředky a nátlak k ovlivnění ostatních aktérů, sleduje vojensko-politické cíle (podmanění ostatních, rozšíření vlastního území, atd.) a její zahraničně politická rozhodnutí jsou prováděna nedemokraticky. Na druhé straně tohoto spektra stojí právě ideální typ civilní mocnosti.

K. Smithová definuje ideální typ civilní mocnosti pomocí čtyř základních prvků: 1) prostředky – civilní mocnost smí používat výhradně civilní prostředky, jimiž jsou ekonomické, diplomatické, právní a kulturní nástroje, 2) prosazuje civilní cíle – tzn. usiluje o co nejširší mezinárodní spolupráci, vzájemnou solidaritu, posílení mezinárodního práva, spoluzodpovědnost za životní prostředí, podporuje lidská práva, demokracii a toleranci, 3) k ovlivňování ostatních používá metody tzv. „soft power“, tzn. přesvědčování, odměňování a pobízení namísto nátlaku a hrozeb, 4) vede otevřenou diplomacii a zahraničněpolitická rozhodnutí provádí demokraticky a transparentně.²⁴ Shrnutím těchto čtyř prvků dostáváme definici konceptu civilní mocnosti podle K. Smithové, která vylučuje použití vojenské síly.

Je důležité zmínit, že oba příklady civilní a vojenské mocnosti jsou K. Smithovou definovány jako ideály, které se v reálném světě nevyskytují. Existují pouze příklady, které se blíží jednomu nebo druhému pólu spektra. Ideálnímu typu civilní mocnosti se svým jednáním nejvíce blíží evropské neutrální státy Finsko, Irsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko. Ale ani tyto státy nelze považovat za čisté typy civilních aktérů, jelikož všechny disponují ozbrojenými složkami a účastní se mezinárodních misí OSN.²⁵

²³ Dölling M., *A Civilian power Europe?* Lund University, 2006, pp. 18-19.

²⁴ Smith E. K., *Beyond the civilian power debate*, *Politique Européenne*, No.1, Vol.17, 2005, pp.4-6.

²⁵ Smith E. K., *Beyond the civilian power debate*, *Politique Européenne*, No.1, Vol.17, 2005, p.5.

2.2.2 Realistický přístup

Druhá skupina autorů, reprezentována Maullem, argumentuje ve prospěch možnosti použití vojenské síly civilní mocností, pokud vojenská síla slouží k prosazení civilních cílů a je použita v souladu s jasně stanovenými podmínkami. Civilní mocnost má mít kompletní spektrum nástrojů včetně vojenské síly jako nejzazšího řešení, aby mohla úspěšně hájit a prosazovat civilizování mezinárodního prostředí, například v případě kolektivní sebeobrany, ochrany lidských práv a zajištění demokratických principů. Jedná se hlavně o různé peacekeepingové a stabilizační mise, které jsou podle zastánců tohoto přístupu slučitelné s konceptem civilní mocnosti.²⁶

2.2.3 Diskuze

Nelze zcela určit, který z přístupů vytváří přesnou a nejvhodnější definici civilní mocnosti. Každý totiž klade důraz na jiná hlediska. Z idealistického pohledu je největší důraz kladen na prostředky, které jsou buď civilní nebo vojenské, a mezi nimi se striktně rozlišuje. K. Smithová považuje peacekeepingové a stabilizační mise za zcela jasný vojenský nástroj. Některé interpretace realistického přístupu jsou podle ní nepřesné a mohou být zneužity. Například není jasné, jak se přesně a objektivně určí, kdy byly vyčerpány všechny civilní nástroje před vojenským zásahem nebo jak se dají v praxi přesně definovat civilní cíle. Podle realistického přístupu by se dala většina zemí NATO považovat za civilní mocnosti a potom se stává podle Smithové velmi nejasná hranice mezi civilní a vojenskou mocností.²⁷

Realističtí autoři oponují, že civilní mocnost musí vedle dodržování civilních prostředků usilovat také o naplňování svých civilních cílů, aby mohla přispívat k civilizování mezinárodního prostředí. Dále argumentují, že pojem „mocnost“ v sobě zahrnuje slovo „moc“, a tudíž každý aktér moci musí disponovat nástroji k prosazování svých zájmů. Někteří z nich obviňují idealistický koncept z utopického pacifismu. Není také zcela zřejmé, že by Duchêne ve svém pojetí civilní mocnosti absolutně vylučoval veškerou vojenskou sílu, jak tvrdí někteří zastánci idealistického konceptu. Stejně jako realistická koncepce i definice K. Smithové obsahuje některá vágní a nejasná tvrzení. Ve třetím bodě její definice, podle kterého má civilní mocnost ovlivňovat ostatní pouze přesvědčováním a nepoužívat formy nátlaku či hrozeb, vzniká otázka, kde končí přesvědčování a kde začíná nátlak?²⁸

²⁶ Borzel T. A., Risse T., *Venus Approaching Mars? The EU as an Emerging Civilian World Power*. In: European Union Studies Association (EUSA), Biennial Conference 2007, Montreal, pp. 3-4.

²⁷ Smith E. K., *Beyond the civilian power debate*, *Politique Européenne*, No.1, Vol.17, 2005, p.3.

²⁸ Kilian B., *Civilian Power or Something Else?*, Lund University, 2007, pp. 12-13.

Z diskuze a argumentů obou skupin je zřejmé, že zastánci ideálního typu civilní mocnosti, který vylučuje použití vojenské síly, kladou důraz na analytickou metodu svého výzkumu a snaží se o přesné a jasné definování pojmů. Kdežto druhá skupina realistů, kam patří i autoři z tzv. trevírské univerzitní skupiny a která výrazněji čerpá z Eliasovy teorie, používá vedle analytického zkoumání také normativní přístup. Chtějí koncept civilní mocnosti zkoumat na konkrétních aktérech mezinárodního prostředí a z tohoto důvodu je pro ně absolutní vyloučení vojenské síly příliš bezzubým konceptem.

2.2.4 Definice civilní mocnosti jako aktéra v mezinárodních vztazích

Jak již bylo řečeno, idealistický přístup vytváří definici ideálního typu civilní mocnosti, kterou nemůže přesně splňovat žádný existující subjekt mezinárodních vztahů. Může se jí pouze přibližovat. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl použít ve své práci definici vytvořenou podle realistického přístupu, který nevylučuje možnost použití vojenské síly a uznává ji jako jeden z možných nástrojů civilní mocnosti. Tato definice je aplikovatelná přímo na konkrétní aktéry mezinárodního prostředí a pro porovnávání praktického vystupování EU jako mezinárodního aktéra a její jednotlivé politiky, včetně dimenze EBOP a prováděných mezinárodních misí, je tedy tento koncept vhodnější.

H. Maull, který je hlavním představitelem autorů uznávajících vojenskou sílu jako jeden z možných nástrojů civilní mocnosti, definoval civilní mocnost pomocí šesti charakteristických bodů: 1) snaží se o rozšiřování forem multilaterální spolupráce, 2) má stabilní demokratickou vládu a jejím národním zájmem je zajištění blahobytu obyvatelstva, 3) usiluje o civilizování systému mezinárodních vztahů pomocí posilování role mezinárodního práva, 4) cíli její zahraniční politiky jsou uznávání a podpora vzájemné závislosti, demokracie, lidských práv a trvale udržitelného rozvoje, 5) styl její zahraniční politiky je založen na nástrojích kolektivního postupu, jednání, kompromisu, zprostředkování a sankcích, 6) dodržuje striktní podmínky pro použití vojenské síly jako nejkrajnějšího nástroje k prosazování civilních cílů. V případě použití vojenské síly musí civilní mocnost jednat v souladu s mezinárodním právem, postupovat v rámci široké mezinárodní spolupráce a co nejvíce omezovat jakékoliv ztráty.²⁹

Za typické představitele civilní mocnosti označil Maull Německo a Japonsko. Postavení obou těchto států v mezinárodním prostředí prošlo od konce druhé světové války specifickým vývojem, díky kterému se v mezinárodních vztazích soustředily na využívání

²⁹Harnisch S., Kirste K., Maull H., *Civilian Powers in International Relations*, German Research Association, <http://www.politik.uni-trier.de/forschung/workshop/CP-RP.htm>, citováno 6. 3. 2009.

svého ekonomického potenciálu, obchodní politiku a rozvíjení multilaterální spolupráce. K zajištění svých zájmů využívají primárně nevojenské, především ekonomické a diplomatické prostředky.³⁰ Podle této charakteristiky je můžeme považovat za typické příklady civilních mocností.

³⁰ Maull H., Germany and Japan: New Civilian powers, *Foreign Affairs*, No. 5, Vol. 69, 1990 pp. 91-106.

3. Analýza EU podle konceptu civilní mocnosti – metodologie a postup

3.1 Zařazení EU v systému mezinárodních vztahů a globální aktérství

Z teoretického hlediska je postavení a působení EU v mezinárodních vztazích problematické a těžko definovatelné. EU v žádném případě nesplňuje parametry suverénního státu. Na druhou stranu, díky nástrojům kterými disponuje, ji nelze považovat ani za pouhou klasickou mezinárodní organizaci, která funguje čistě na mezivládním principu. Pro zařazení EU do systému mezinárodních vztahů existuje více přístupů a každý přináší různé výsledky a definice.

Na jedné straně stojí realistická teorie, která tvrdí, že jedinými aktéry mezinárodních vztahů jsou suverénní státy a odmítá vnímat EU jako samostatného aktéra. Protipólem k tomuto konceptu je federalismus, který za cíl evropské integrace považuje vytvoření federálního superstátu. V tomto procesu jednotlivé státy dobrovolně odevzdávají stále více své suverenity na nadnárodní úroveň a díky vytvoření SZBP a EBOP hraje Evropská unie podle tohoto přístupu zřetelně roli mezinárodního aktéra.³¹

Nedá se určit, který přístup nejlépe definuje EU v mezinárodních vztazích a cílem této práce není zabývat se diskusí a názory jednotlivých přístupů. Proto si pro zařazení EU do systému mezinárodních vztahů zvolím jeden z často používaných pohledů, který nekomplikuje předpoklad, že EU je samostatným mezinárodním aktérem. V této práci je EU vnímána podle označení Maulla jako *svébytná a unikátní politická entita*.³² Důležité je také zmínit, že v této práci je EU posuzována jako jediný a celistvý celek, a tudíž nejsou zohledňovány vztahy mezi jednotlivými členskými státy či unijními institucemi.

Před vlastním analyzováním Evropské unie podle konceptu civilní mocnosti je rovněž nutné vyřešit pojem globálního aktérství vzhledem k EU. V teoriích mezinárodních vztahů existuje několik typů aktérství. Dominující teorií je klasické pojetí vojenské mocnosti, která definuje globálního aktéra převážně na základě jeho vojenské síly a schopnosti tuto sílu efektivně použít. Podle zastánců tohoto konceptu skutečnou globální mocností může být pouze suverénní stát, který disponuje vlastní akceschopnou vojenskou silou. Toto pojetí

³¹ Fiala P., Pitrová M., *Evropská Unie*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2003, str. 12–18.

³² Maull H. W., Europe and the new balance of global order, *International Affairs*, No. 4, Vol. 81, 2005, p. 791.

vyklučuje možnost globálního aktérství EU, protože není státem. Vedle konceptu vojenské moci existují i další novější koncepty aktérství. Mezi ně patří i koncept civilní moci, který klade důraz na civilní (ekonomické a diplomatické) nástroje.

Pokud odložíme stranou praktické hodnocení kvality mechanismů a efektivnosti fungování SZBP a EBOP, můžeme vycházet z teoretického předpokladu, že EU má roli globálního aktéra. Tématu globálního aktérství Evropské unie se samostatně věnuje práce Ivy Mizerové, která konstatuje, že EU díky své ekonomické váze a diplomatickému působení v mezinárodním prostředí zcela určitě je aktérem globálního rozsahu.³³ Na podporu tohoto předpokladu hovoří další argumenty. EU sama sebe zcela nepochybně vnímá jako mezinárodního aktéra a stejně tak je vnímána i ostatními aktéry mezinárodního společenství.³⁴

3.2 Civilní prostředky EU a civilizování mezinárodního prostředí

Ve vzájemných vztazích demokratických států je téměř vyloučena možnost vzájemné totálně zničující války. Vrátime-li se k Eliasově teorii civilizování mezinárodního prostředí, můžeme konstatovat, že státy patřící k vyspělé západní civilizaci dodržují určité standardy a kodexy ve vzájemných vztazích a při řešení konfliktů se vyhýbají násilí.³⁵ Na základě těchto tvrzení lze konstatovat, že ve vzájemných vztazích s demokratickými a vyspělými subjekty EU používá výhradně civilní prostředky. V oblastech, kde EU využívá výhradně svou ekonomickou sílu, diplomacii a normativní sílu, je její role civilní moci na základě kritérií teoretického konceptu civilní moci snadno prokazatelná.

Podle určitých činností a politik EU existují přesvědčivé argumenty, že EU je výrazným globálním aktérem vystupujícím v roli civilní moci. Například díky tomu, že EU je největším světovým trhem a má největší podíl na světovém obchodu, patří Společná obchodní politika k jejím nejsilnějším nástrojům ve vnějších vztazích a z čistě ekonomického hlediska je EU bezesporu výraznou světovou mocností. EU je největším poskytovatelem humanitární pomoci. Unijní orgány spolu s členskými státy mají v současné době více než 56% podíl na finanční rozvojové pomoci, kterou poskytují vyspělé země.³⁶ Vezmeme-li v úvahu další kritéria podle konceptu civilní moci, například posilování role

³³ Mizerová I., *Evropská unie - globální aktér?*, IMS FSV UK, 2007, str. 120-124.

³⁴ Kilian B., *Civilian Power or Something Else?*, Lund University, 2007, p. 22.

³⁵ Kříž Z., Teoretický koncept civilní moci a použití vojenské síly, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč.42, str. 68.

³⁶ EU ve světě – Evropská komise, 2007, <http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/cs.doc>, citováno 18. 3. 2009.

mezinárodního práva, ochrana lidských práv nebo spoluzodpovědnost za životní prostředí, i v těchto oblastech se EU velmi aktivně angažuje a vystupuje jako světový leader. Za připomenutí stojí i zřetelně kladný postoj EU k fungování Mezinárodního trestního soudu nebo vůdčí pozice EU v mezinárodní debatě o globálních změnách klimatu.

Všechny předchozí jmenované aktivity podle definice civilní mocnosti sledují civilní cíle a jsou prováděny civilními prostředky. Na základě těchto argumentů můžeme snadno dokázat roli EU jako civilní mocnosti. Podrobná analýza všech oblastí vnějších vztahů a politik EU by byla nad rámec této práce. Proto je zapotřebí zvolit metodu, která vytvoří jasně ohraničený okruh, a zároveň bude dostatečně relevantní pro věrohodné a celkové posouzení EU jako civilní mocnosti.

Hlavní otázkou zůstává, zda-li EU vystupuje jako civilní mocnost vždy a ve všech případech. Proto si jako objekt analýzy zvolím oblast, která je pro vnější politiku EU nejsložitější, a zároveň nejproblematictější z hlediska konceptu civilní mocnosti. Za takovou oblast je obecně považována EBOP a vojenské mise EU prováděné v rámci společné obranné politiky. V následující části této práce bude provedeno zhodnocení všech uskutečněných a probíhajících vojenských misí EU a jejich průběh porovnam z hlediska konceptu civilní mocnosti. Praktické okolnosti všech šesti vojenských misí se pokusím porovnat s šesti body Maullovy definice civilní mocnosti. Tím bychom měli zjistit, jestli i v nejproblémovějších situacích EU stále jedná v souladu s konceptem civilní mocnosti. Tato analýza by měla ukázat, zda-li je EU civilní mocností ve všech případech, a nebo jestli v případech, kdy používá vojenskou sílu, je její chování v rozporu s konceptem civilní mocnosti.

3. 3 Formulace civilních závazků pro mise EBOP

K hodnocení vojenských misí EU bude použito následujících šest konkrétních kritérií, která jsou odvozena z šesti bodů Maullovy definice civilní mocnosti:

- 1) Operace proběhla v souladu s mezinárodním právem.
- 2) Při akci byla uplatněna multilaterální spolupráce.
- 3) Rozhodnutí o provedení mise bylo demokratické a transparentní.³⁷
- 4) Byly přednostně využity civilní nástroje (diplomatická jednání, ekonomické pobídky a sankce, nabídky spolupráce, atd.).

³⁷ V této části budu sledovat pouze, zdali byly dodrženy právní normy EU, a nebudu zabíhat do široké a složité diskuze o demokratickém deficitu EU a rozhodovacích mechanismech SZBP a EBOP.

- 5) Jsou-li prosazovány civilní cíle (ochrana lidských práv, podpora demokracie, solidarita, principy trvale udržitelného rozvoje, atd.).
- 6) Vojenská síla je použita jako nejzazší řešení k zajištění civilních cílů a při jejím použití se usiluje o minimalizaci násilí a co nejmenší ztráty.

Těchto šest podmínek bude hlavním nástrojem pro provedení následující analýzy, která by měla ukázat, jestli EU dodržuje všechny nezbytné civilní závazky při svých vojenských misích. Tak bychom měli dostat odpověď na otázku, jsou-li vojenské mise a oblast EBOP v souladu s konceptem civilní mocnosti.

Z teoretického hlediska existují předpoklady, které naznačují, že EU tyto závazky při svém mezinárodním působení v rámci EBOP splňuje. V některých dokumentech a deklarácích orgánů EU jsou používány podobné pojmy, jaké se objevují v definici civilní mocnosti. Například podle tzv. Petersbergských úkolů mohou být vojenské jednotky nasazeny v případě humanitárních a záchranných akcí, při operacích na udržení míru (peacekeeping) a při řešení krizových situací a nastolování míru (peacemaking). Všechny tyto druhy akcí spadají do kategorie tzv. Peace support operations – PSO EU.³⁸ Rovněž Bezpečnostní strategie EU, z prosince 2003, nazvaná „*A secure Europe in a Better world*“³⁹, se při zajištění bezpečnosti soustředí pozornost na prevenci, využívání mezinárodního práva a civilních prostředků. Vedle diplomatických, ekonomických a politických nástrojů zároveň tato strategie zmiňuje i možnost použití vojenské síly jako způsobu nejkrajnějšího řešení.⁴⁰ Obecně deklarované cíle u všech zahraničních misí EU jsou ochrana a prosazování míru a bezpečnosti v souladu s Chartou OSN, prohlubování mezinárodní spolupráce, pomoc při budování demokratických institucí a vytváření právního státu, zachraňování lidských životů a prosazování lidských práv.⁴¹

Otázkou však zůstává, splňuje-li EU všechny tyto deklarované závazky i v praktickém jednání při provádění svých vojenských misí. V následující části bude analyzováno všech šest vojenských misí EU. Ostatní čistě civilní, policejní a různé asistenční mise nemají vojenský rozsah a splňují tak civilní charakter.

³⁸ Závěšický J., Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru, *Mezinárodní vztahy* č. 2/2007 roč.42, str.33.

³⁹ Bezpečnostní strategie EU, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=266&lang=cs>, citováno 20.3.2009.

⁴⁰ Ponsard L., Nastává úsvit nové bezpečnostní éry?, *Nato Review*, No.3, Vol. 52, 2004
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/czech/main.htm>, citováno 20.3.2009.

⁴¹ The EU and peacekeeping,
www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2008/EUFocus-Peacekeeping-Nov08.pdf, citováno 20.3.2009.

4. EBOP v praxi – civilní či vojenská mocnost?

4.1 Mise Artemis v Demokratické Republice Kongo

Operace Artemis v Demokratické republice Kongo (DRC), zahájená v červnu 2003, byla první samostatnou vojenskou misí EU mimo evropský kontinent. Byla zahájena na přímou žádost generálního tajemníka OSN Kofiho Annana a následně podpořena rezolucí RB OSN č. 1484. Hlavním smyslem spuštění této operace bylo podpořit již stávající misi Spojených národů MONUC, přispět k uklidnění a bezpečnosti, zlepšit humanitární situaci a ochranu civilistů ve zhoršujícím se konfliktu v DRC.⁴² O operaci Artemis se mluví jako o prvním skutečném testu vojenských schopností EU, jelikož to byla první operace prováděná EU samostatně a nezávisle na strukturách NATO. Tato operace je považována za první velkou zkoušku EBOP.⁴³

Situace v DRC byla od roku 1997 po smrti diktátorského prezidenta Mobutua značně nepřehledná. Země byla zmítána občanskou válkou, politickou nestabilitou a napětím mezi regiony. Do šarvátek ozbrojených milicí navíc zasahovaly i okolní země, především Rwanda a Uganda. Situace byla nejhorší v severovýchodní části země v oblasti Ituri a zdejším centru Bunia. Konflikt se dotýkal především civilního obyvatelstva. Jenom v oblasti Ituri bylo v letech 1999 - 2003 zabito okolo 50 000 civilistů a více než půl miliónu lidí uprchlo ze svých domovů.⁴⁴ Od roku 2002 se za pomoci mezinárodního společenství podařilo nastartovat konžský mírový proces, který měl přispět k uklidnění situace.

Demokratická republika Kongo je součástí dohod ACP, kterými se EU pomocí ekonomické spolupráce a politického dialogu snaží podporovat rozvoj a demokratickou stabilizaci zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří. Kvůli porušování demokracie a velké korupci přerušila EU v roce 1992 přímou spolupráci s DRC. Přesto i nadále pokračovala v podpoře rozvojových a humanitárních projektů. Díky zlepšení politického vládnutí a nastartování mírového procesu byly v roce 2002 obnoveny přímé vztahy mezi EU a DRC a otevřeno zastoupení Evropské komise v Kinshase. Současně byla přislíbena další finanční pomoc skrze

⁴² The EU and peacekeeping in Africa,

http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2004/1880.php, citováno 20. 3. 2009.

⁴³ Čech L., Afričké súvislosti EBOP, *Obrana a strategie*, č.2/2007 roč.7, str. 33.

⁴⁴ Homan K., Operation Artemis in the DRC, in :

EC: Faster and more united? The debate about Europe's crisis response capacity, 2007, pp. 151–155,

www.clingendael.nl/publications/2007/20070531_cscp_chapter_homan.pdf, citováno 20.3.2009.

Evropský rozvojový fond (EDF). V rámci nové dohody si EU vytyčila tři cíle finanční pomoci: 1) boj s chudobou a zlepšení humanitární situace civilistů, 2) pomoc při budování demokratických institucí a 3) rozvoj infrastruktury a ekonomiky země. Spolu s členskými státy je EU zdaleka největším dárce rozvojové pomoci DRC.

Ke zlepšení situace se EU snažila přispět také pomocí diplomatických iniciativ. Nejviditelnějším důkazem těchto snah je jmenování zvláštního zástupce EU pro tzv. oblast Afrických velkých jezer. V roce 1996 byl do této funkce jmenován Aldo Ajello, jehož úkolem je pomoci koordinovat vzájemné vztahy a rozvíjet spolupráci se státy v této oblasti. Pomocí přímého diplomatického dialogu s těmito zeměmi a dalšími aktéry regionu, především OSN a Africkou Unií (AU), by měl přispívat k hledání řešení problémů této části Afriky.⁴⁵

Na základě uzavřené dohody mezi ugandskou a konžskou vládou všechny jednotky ugandské armády do května 2003 opustily oblast Ituri na severovýchodě DRC. Jenže po jejich stažení se v oblasti opět výrazně zaktivizovaly boje mezi místními vojenskými milicemi a pod vzrůstajícím násilím a krutostmi trpělo především civilní obyvatelstvo. Ozbrojeným milicím se podařilo ovládnout správní středisko město Bunia a 700 členný vojenský prapor mise MONUC přestal zvládat situaci a udržel si kontrolu pouze nad místním letištěm. Místní obyvatelé prchali z města a hrozila humanitární krize.

Kofi Annan reagoval na tuto situaci okamžitým jednáním a požadoval rychlý zásah a rozmístění pomocných sil do doby, než bude posílen prapor OSN. Francie odpověděla na tuto žádost a dala najevo připravenost k rychlému a krátkodobému zásahu. Stejně tak ochotu k zásahu deklarovala i řada dalších zemí EU, např. Belgie, Švédsko, Řecko, Německo, Británie. Francie měla podmínku, že případná intervence musí být posvěcena mandátem OSN, který stanoví časový a prostorový rámec operace a vlády DRC, Ugandy a Rwandy musí souhlasit s tímto zásahem.⁴⁶ Všechny tyto podmínky se podařilo splnit a 30. května RB OSN vydala rezoluci legalizující zásah tzv. „Interim Emergency Multinational Force (IEMF)“. Po vydání této rezoluce se podařilo najít rychlý konsensus mezi členskými státy a Rada EU již 5. 6. 2003 přijala Společnou akci o vojenském zásahu v DRC.⁴⁷ Vedoucí zemí mise Artemis se stala

⁴⁵ Hoebeke H., Carette S., Vlassenroot K., *EU support to the Democratic Republic of Congo*, Centre d'analyse stratégique, 2007, pp. 3-7, http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=496, citováno 20.3.2009

⁴⁶ Homan K., Operation Artemis in the DRC, in : *EC: Faster and more united? The debate about Europe's crisis response capacity*, 2007, pp. 151–155, www.clingendael.nl/publications/2007/20070531_cscp_chapter_homan.pdf, citováno 20.3.2009.

⁴⁷ DRC/ARTEMIS, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=605&lang=CS>, citováno 24. 3. 2009.

Francie. Na akci se podílelo celkem dvanáct z patnácti členských zemí EU. Vedle členských zemí se operace EBOP účastnily také nečlenské země Brazílie, JAR a Kanada.⁴⁸

Akce byla spuštěna 12. června a trvala do září 2003. Jednotky EU nejprve zajistily základnu a území letiště a brzy se jim podařilo donutit ozbrojence opustit město Bunia. Na začátku července bylo město již definitivně pod kontrolou evropských jednotek a postupně se jim dařilo vytlačovat ozbrojence z regionu. Síly EU se soustředily na odzbrojování místních bojovníků, demilitarizaci regionu a zastavení dodávek zbraní. Přestože došlo k některým větším střetům mezi vojenskými jednotkami EU a ozbrojenými militanty, a bylo třeba hned od začátku dát jasně najevo sílu, odhodlaní a pevný postoj vůči ozbrojencům, došlo v průběhu operace k minimálním ztrátám na lidských životech. Z řad vojenských jednotek Artemis nebyl dokonce žádný padlý. Vojenské jednotky EU v průběhu akce široce spolupracovaly s jednotkami MONUC, dalšími humanitárními subjekty a nevládními organizacemi.

Mise Artemis znamenala jednoznačný úspěch pro první skutečný test mechanismů a kapacit EBOP. Především se podařilo dosáhnout zlepšení humanitární situace v regionu a zajistit ochranu civilního obyvatelstva. Evropské jednotky opět obnovily bezpečnost v centru Bunia a díky tomu mohla opět začít plně fungovat humanitární pomoc. Tato mise výrazně přispěla k ochraně civilistů v krizovém regionu Ituri, kteří se opět začali vracet do svých opuštěných domovů. Došlo k celkovému uklidnění situace a město Bunia začalo opět fungovat normálním životem.⁴⁹

Zhodnocení Artemis s civilními závazky:

Nyní je na místě přesně aplikovat šest výše popsaných civilních závazků na zhodnocení mise Artemis a prokázat, jestli tato operace proběhla v souladu s konceptem civilní mocnosti podle Maullovy definice:

- 1) Zahájení mise Artemis bylo povoleno rezolucí RB OSN č. 1484.⁵⁰
- 2) Operace byla provedena na přímou žádost OSN a EU při ní spolupracovala se státy v krizové oblasti. Mise se účastnily i další státy (JAR, Kanada a Brazílie).
- 3) O operaci rozhodla Rada EU Společnou akcí z 5. 6. 2003⁵¹, k provedení akce bylo dosaženo rychlého a širokého konsensu.

⁴⁸ The EU and peacekeeping in Africa, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2004/1880.php, citováno 20. 3. 2009.

⁴⁹ Homan K., Operation Artemis in the DRC, in : *EC: Faster and more united? The debate about Europe's crisis response capacity*, 2007, pp. 151–155, www.clingendael.nl/publications/2007/20070531_cscp_chapter_homan.pdf, citováno 20.3.2009.

⁵⁰ UN Security Council, Resolution 1484 (2003)

- 4) Před vojenským zásahem EU využila své civilní nástroje vůči DRC v rámci dohod ACP a poskytla rozvojovou a humanitární pomoc. Rovněž v diplomatické oblasti se problémy DRC zabýval jmenovaný zástupce EU pro tzv. oblast Velkých afrických jezer.
- 5) Civilními cíli mise Artemis bylo zabránit humanitární krizi, zajistit ochranu civilistů, zabezpečit region a odvrátit hrozící rozšíření konfliktu.
- 6) K zabránění konfliktu a násilí byla nutná pacifikace a odzbrojení místních povstaleckých milicí. K zajištění civilních cílů musely být v tomto případě nasazeny ozbrojené jednotky a použití vojenské síly bylo tedy nezbytné.

4.2 Mise EUFOR DRC – Kongo podruhé

Ve své druhé konžské misi, probíhající od června do listopadu 2006, EU potvrdila svou angažovanost v pokračující stabilizaci DRC. Od roku 2003 pokračovala v intenzivní rozvojové spolupráci a pomoci při budování nových demokratických institucí. V roce 2004 bylo nabídnuto dalších 270 miliónů eur z Evropského rozvojového fondu za podmínky, že bude úspěšně pokračovat demokratizační a mírový proces.⁵² Vedle ekonomické pomoci a nabídek spolupráce, jako svých tradičních civilních nástrojů, přispěla EU ke zlepšení situace i dvěma civilními misemi. V první z nich, nazvané EUPOL Kinshasa, měli vybraní policejní důstojníci z EU pomoci s budováním policejních jednotek. Cílem druhé mise, EUSEC DRC, bylo pomoci konžské vládě při budování vlastních bezpečnostních složek.⁵³

Na léto 2006 byl v DRC naplánován termín parlamentních a prezidentských voleb. OSN očekávala zvýšení napětí v zemi v průběhu voleb a proto se obrátila na EU s žádostí o asistenci při zajištění jejich bezpečného průběhu. RB OSN přijala 25. dubna 2006 rezoluci č.1671, která oficiálně autorizovala výkon mise EU. Sama konžská vláda pozvala EU k účasti při volbách. Na základě těchto pobídek Rada EU rozhodla Společnou akcí z 27. dubna 2006 o výkonu operace na podporu mise OSN v průběhu voleb. Účastnilo se jí 21 členských zemí EU plus Turecko. Řízení celé operace se ujalo Německo.⁵⁴

⁵¹ Joint Action 2003/423/CFSP of 5 June 2003 on the EU Military Operation in the Democratic Republic of Congo

⁵² Hoebeke H., Carette S., Vlassenroot K., *EU support to the Democratic Republic of Congo*, Centre d'analyse stratégique, 2007, p. 4, http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=496, citováno 20.3.2009.

⁵³ Závěšický J., Vojenské operace EU: Kongo podruhé, *Mezinárodní politika*, č.9/2006 roč.30, str. 29-31.

⁵⁴ EUFOR RD Congo, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=1091&lang=CS>, citováno 24.3.2009.

Situace se vyostřila po zveřejnění výsledků voleb na konci července. Žádný z kandidátů nezískal potřebný počet hlasů ke zvolení, a proto bylo nutné uspořádat druhé kolo. Hlavními soupeři se stali současný prezident Kabila a viceprezident Bemba. Oba kandidáti měli ozbrojené skupiny příznivců, jejichž střety vyvolaly na konci srpna vážné nepokoje. Aby bylo zabráněno masakrům obyvatelstva, síly EUFOR rázně zasáhly proti ozbrojencům a pomohly situaci rychle zklidnit. Vedle nutného vojenského zásahu EU aktivně jednala i na diplomatické úrovni. Výrazně se angažovali J. Solana a A. Ajello, kteří svým jednáním s oběma kandidáty i zástupci okolních států výrazně přispěli k celkovému uklidnění situace a návratu obou rivalů k politickému dialogu. Důležité je také zmínit, že EU pro zajištění průběhu voleb využila i svůj ekonomický potenciál. Poskytla 80 % celkových finančních prostředků na zajištění voleb.⁵⁵

Zhodnocení mise EUFOR DRC s civilními závazky:

- 1) Provedení EUFOR DRC bylo povoleno rezolucí RB OSN č. 1671.⁵⁶
- 2) Operace byla provedena ve spolupráci s OSN a na přímou žádost konžské vlády.
- 3) Rada EU rozhodla o vyslání mise Společnou akcí z 27.dubna 2006.⁵⁷
- 4) Před zahájením vojenské operace EU přispěla ke stabilizaci v DRC dvěma civilními misemi a velmi intenzivní finanční pomocí, v průběhu samotné operace se výrazně angažovali také diplomatičtí zástupci EU J. Solana a A. Ajello.
- 5) Cílem operace bylo zajištění klidného a bezpečného průběhu voleb, důležitých pro stabilizaci a demokratizaci DRC.
- 6) Vojenská síla byla použita pro uklidnění ozbrojených potyček a zajištění ochrany lidských životů. Vojenské zásahy si vyžádaly minimum lidských životů.

4.3 Mise Concordia v Makedonii

Operace Concordia byla absolutně první vojenskou misí EU provedenou v rámci EBOP. Byla zahájena v březnu 2003 a přebírala makedonské angažmá po NATO. Je to zároveň mise s nejmenším vojenským rozsahem ze všech proběhlých vojenských akcí EU.

⁵⁵ Hoebeke H., Carette S., Vlassenroot K., *EU support to the Democratic Republic of Congo*, Centre d'analyse stratégique, 2007, p. 4,

http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=496, citováno 20.3.2009.

⁵⁶ UN Security Council, Resolution 1671 (2006)

⁵⁷ Council Joint Action 2006/319/CFSP of 27 April 2006 on the European Union military operation in support of the United Nations Organisation Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC) during the election process

Účastnilo se jí pouze okolo 350 vojáků, přičemž největší kontingent poskytla Francie, která jako tzv. „Framework Nation“ řídila celou akci.⁵⁸

O spuštění operace Concordia rozhodla Rada Společnou akcí z 27. 1. 2003 přímo na základě žádosti makedonského prezidenta. Rezolucí RB OSN č. 1371 byl plně stvrzen soulad této akce s mezinárodním právem.⁵⁹ Zahájení mise Concordia bylo velmi významné z hlediska vztahů EU a NATO. Předcházela jí totiž vzájemná jednání, která měla zahájit jejich vzájemnou spolupráci. Výsledkem těchto jednání byla dohoda zavádějící systém tzv. Berlín plus. Díky tomuto mechanismu mohou síly EU při svých vojenských akcích využívat komunikační a velitelské kapacity NATO umístěné v Evropě. Mechanismus Berlín plus byl poprvé použit právě v misi Concordia. EU mohla díky této dohodě tuto operaci vůbec provést, vzhledem k tomu, že vojenské kapacity a schopnosti EBOP byly teprve v zárodku.⁶⁰ Této operace se tedy pod vlajkou EU účastnily i jednotky NATO a dalších 14 států mimo EU.⁶¹

Makedonie v roce 2001, jako první z balkánských zemí, podepsala s EU Dohodu o stabilizaci a asociaci. Integrace do EU se pro tuto zemi stala stěžejním cílem a perspektivou do budoucnosti. Vzájemné dohody a nabídky spolupráce s cílem plného členství v EU působí pro Makedonii jako významný motiv k zajištění a dokončení plné demokratizace a stabilizace. V případě balkánských zemí EU využívá velmi intenzivně svůj normativní vliv, který je založen na přímé vidině spolupráce a plné integrace těchto zemí do EU. Rovněž finanční pomocí balkánským zemím se EU snaží přispět k jejich stabilizaci. V případě Makedonie finanční prostředky na pomoc při stabilizaci přesahují 700 miliónů eur.⁶² Makedonie se soustředila na provádění politických reforem nutných pro plnění kodaňských kritérií a dlouhou dobu se jí dařilo držet si image „oázy klidu a míru“ na Balkáně. Přesto se nevyhnula národnostním problémům. V roce 2001 se plně projevil střet mezi etnickými Albánci a většinovým makedonským obyvatelstvem a rozhořel se vážný ozbrojený konflikt. Na řešení této krize byly nasazeny nejprve diplomatické nástroje, především jednání Vysokého představitele pro SZBP a působení delegace EK. Výsledkem diplomatické angažovanosti mezinárodního společenství, a z velké části EU, bylo uzavření Ohridské mírové dohody, která měla urovnat etnické spory v Makedonii. Na pomoc při jejím dojednávání byl vyslán zvláštní zmocněnec EU. Ohridská rámcová dohoda ze srpna 2001 je politická dohoda, podle níž byla

⁵⁸ Závěšický J., Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru, *Mezinárodní vztahy* č. 2/2007, roč.42, str.37.

⁵⁹ FYROM/CONCORDIA, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=594&lang=CS>, citováno 24.3.2009.

⁶⁰ Závěšický J., Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru, *Mezinárodní vztahy* č. 2/2007 roč.42, str.38-39.

⁶¹ Ibidem, str.46.

⁶² M. Risteska, *Makedonský vstup do Evropské unie*, Europeum 2007, str. 9, www.europeum.org/doc/pdf/870.pdf, citováno 30.3.2009.

upravena makedonská ústava tak, aby bylo zajištěno rovnocenné používání makedonštiny i albánštiny v parlamentu a soudnictví, proporcionalní zastoupení menšin ve státní správě i ozbrojených silách a rovnocenné používání jazyka a symbolů národnostních menšin.⁶³

Hlavním cílem této operace byla především demonstrace mezinárodní vojenské přítomnosti, která měla kontrolovat naplňování mírových dohod a zachování stability a míru mezi oběma etniky. Nebezpečné a konfliktní odzbrojení místních bojujících skupin provedla již předchozí operace NATO. Hlavním úkolem přebírající mise Concordia bylo napomáhat implementaci mírových dohod, zabezpečit bezpečnost všech příslušníků mezinárodních organizací v zemi a kontrolovat bezpečnostní situaci v oblastech bývalého konfliktu. I když v průběhu operace došlo k některým provokacím a nutným zásahům, především proti rozsáhlým projevům zdejšího organizovaného zločinu, celkově tato první mise úspěšně zvládla zajistit své úkoly bez vážnějších střetů.⁶⁴

Zhodnocení mise Concordia s civilními závazky:

- 1) Mise Concordia byla povolena rezolucí RB OSN č. 1371.⁶⁵
- 2) Operace měla přímé pozvání makedonské vlády, byla provedena za úzké spolupráce s NATO a podílely se na ní další státy mimo EU.
- 3) Rada EU odsouhlasila misi přijetím Společné akce 27. 1. 2003.⁶⁶
- 4) Ještě před vypuknutím konfliktu v roce 2001 byla uzavřena Asociační dohoda mezi EU a Makedonií a ekonomickými i politickými prostředky EU podporovala stabilizaci Makedonie. Na uklidnění konfliktu a uzavření Ohridské mírové dohody se významně diplomaticky podílela EU.
- 5) Cílem mise bylo zabezpečení situace v Makedonii, zabránit novým ozbrojeným střetům a kontrolovat naplňování mírových dohod urovnávající konflikt mezi dvěma etniky.
- 6) Operace Concordia měla převážně stabilizační a monitorovací charakter. Rozsah a použití vojenské síly bylo minimální. Ozbrojené jednotky pomáhaly především v potírání organizovaného zločinu.

⁶³ Ibidem, str. 8-11.

⁶⁴ Operace Concordia, www.army.cz/scripts/detail.php?id=2654, citováno 30.3.2009.

⁶⁵ UN Security Council, Resolution 1371 (2001)

⁶⁶ Council Joint Action 2003/92/CFSP of 27 January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia

4.4 Mise Althea v Bosně a Hercegovině

V pořadí třetí vojenská mise EU, zahájená v prosinci 2004 v Bosně a Hercegovině, je zatím vůbec nejrozsáhlejší operací EU a je významným testem vojenských a operačních schopností EBOP. Síly EUFOR čítaly na počátku operace okolo 7000 lidí a postupně byly redukovány. Touto misí EU formálně převzala kontrolu mírového procesu v Bosně a Hercegovině po vojenském angažmá NATO. Toto převzetí bylo potvrzeno rezolucemi RB OSN č. 1551 a č. 1575. Opět se i v případě této druhé balkánské mise uplatnila jak spolupráce EU s OSN, tak rozvíjející se spolupráce EU a NATO. K provedení mise Althea byl využit mechanismus Berlín plus, díky kterému mohly být využívány operační a řídicí kapacity NATO. Nejdůležitějšími cíli této mise bylo zajistit a kontrolovat bezpečnost a klid v Bosně a naplňování Daytonských mírových dohod. Z dlouhodobého hlediska je ambicióznějším cílem EU přispět svou přítomností k lepší poválečné obnově a stabilizaci Bosny a Hercegoviny a při úspěšné spolupráci pomoci s integrací země do EU.⁶⁷

Situace v Bosně a Hercegovině byla a je jednou z nejproblematictějších ze všech balkánských zemí a vyžaduje si komplexní přístup vojenskými i civilními prostředky. Daytonská mírová dohoda z roku 1995 ukončila krvavou občanskou válku mezi bosenskými Muslimy, Srby a Chorvaty, neodstranila však problémy s etnickou rozděleností země a její implementace si vyžádala velké úsilí mezinárodního společenství. Vzhledem k tomu, že fungování a mechanismy SZBP a EBOP se v 90. letech teprve vyvíjely, nebyl v této době jednotný přístup EU k bosenskému konfliktu příliš výrazný a efektivní. Zásahu na ukončení konfliktu v roce 1995 mělo především jednání Spojených států a následné uklidnění situace v Bosně a Hercegovině zajistily mise NATO, ve kterých největší zastoupení měly opět jednotky USA. Operace IFOR a SFOR úspěšně zvládly nejproblémovější pacifikaci celého konfliktu, vytvořily demilitarizovaná pásma kolem tzv. daytonské linie a stabilizovaly situaci v zemi.⁶⁸

Od konce 90. let EU začala výrazněji projevovat svůj zájem na stabilizaci a obnově Bosny a Hercegoviny. Nejprve uplatňovala své civilní nástroje - ekonomickou pomoc, spolupráci, až po případné nabídky budoucího členství. Na obnovu válkou poničené infrastruktury, technický rozvoj a budování moderních státních institucí poskytla EU více než 4 miliardy eur.⁶⁹ Pomoc směřovala především na opravu komunikací, aby byl usnadněn

⁶⁷ Závěšický J., Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru, *Mezinárodní vztahy* č. 2/2007 roč. 42, str. 43-44.

⁶⁸ Solana J., Od plnění Mírové dohody z Daytonu k evropské integraci, *NATO Review*, No.4, Vol. 52, 2004, <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/czech/main.htm>, citováno 30.3.2009.

⁶⁹ Solana J., Od plnění Mírové dohody z Daytonu k evropské integraci, *NATO Review*, No.4, Vol. 52, 2004,

pohyb obyvatel, a tím omezovány negativní dopady roztržitého země. Známým symbolem těchto snah na propojování a spolupráci zneprátených etnik se stala např. oprava Starého mostu v Mostaru, který byl slavnostně znovu postaven v roce 2003. Hrozba zastavení finanční pomoci se stala významným nástrojem pro uklidňování některých napjatých situací.⁷⁰

Vedle finančních nástrojů využívá EU pro stabilizaci Bosny a Hercegoviny nabídky spolupráce a případného členství. I když na cestě k integraci do EU je tato země v porovnání s ostatními balkánskými státy velmi pozadu, začleňování do evropských struktur je jedním z mála společných cílů všech bosenských etnik. V červnu 2003 na svém summitu v Soluni EU oficiálně představila politiku vůči zemím Západního Balkánu a nabídla jim zahájení procesu integrace s perspektivou plného členství, pokud budou splňovat všechny důležité podmínky. Pro Bosnu a Hercegovinu byla již v roce 2000 vydána tzv. Cestovní mapa, která zmiňovala 18 klíčových bodů, které musí Bosna a Hercegovina splňovat, aby mohla být zahájena jednání o Stabilizační a asociační dohodě. Mimo jiné EU podmiňovala zahájení jednání o této dohodě také zlepšením spolupráce Bosny a Hercegoviny s Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii (ICTY). Spolupráce Bosny s ICTY se začala zlepšovat až v roce 2005 a následující rok byla zahájena jednání. Konečné uzavření Stabilizační a asociační dohody se Bosně podařilo v červnu 2008.⁷¹

Ještě před spuštěním operace Althea se EU v Bosně angažovala i na diplomatické scéně. Úřad vysokého představitele, který je zvláštním politickým orgánem mezinárodní správy v Bosně a Hercegovině a má výrazné pravomoci vůči bosenským politikům, byl v únoru 2002 spojen s funkcí Zvláštního představitele EU v Bosně a Hercegovině. Tento zástupce má koordinovat postupy a přispívat k hledání komplexních řešení problémů Bosny.⁷²

Po jednáních s NATO a OSN přijala 12. července 2004 Rada EU Společnou akci, kterou vyjádřila záměr převzít vojenskou působnost v Bosně a Hercegovině po misi SFOR. Formálně tento krok Unie stvrdila rozhodnutím Rady z 25. listopadu 2004. Stejně jako u všech předchozích misí byl politickým a strategickým vedením operace pověřen Politický a bezpečnostní výbor, který je odpovědný Radě. Přímé provádění operace má na starosti Vojenský výbor EU. Do vojenské operace se zapojilo 22 členských zemí EU a je důležité podotknout, že vedle tradičně angažovaných států se této akci účastnily i neutrální státy

<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/czech/main.htm>, citováno 30.3.2009 .

⁷⁰ Hladký L., Daytonská mírová smlouva a její uvedení do života, *Central european political studies review*, No. 3, Vol. 8., 2006, <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=275>, citováno 30.3.2009

⁷¹ Bosnia and Herzegovina - Relations with the EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm, citováno 4.4.2009.

⁷² Kasum D., Vztahy Bosny a Hercegoviny a EU, *Mezinárodní politika*, č. 11/2006, roč. 30, str. 13–14.

Finsko, Irsko, Švédsko a Rakousko. Mimo EU se této mise účastnily např. také jednotky Švýcarska, Albánie, Chile, Maroka, Kanady, atd.⁷³

Konkrétně měly jednotky EUFOR na starost především zadržování nelegálně držených zbrání a kontrolou hranic zabránit jejich pašování, potírání činnosti místního organizovaného zločinu, čištění zaminovaných oblastí, atd. Pro pomoc s budováním vlastních bezpečnostních složek byla do Bosny vyslána také zvláštní policejní mise EUPM.⁷⁴ Jelikož mise Althea ještě oficiálně neskončila, je stále brzy na její celkové zhodnocení. I tak je ale zřejmé, že jednotkám EUFOR se podařilo nejen úspěšně převzít a plnit úkoly předchozích misí NATO, ale také přispívat k obnově a stabilizaci Bosny a Hercegoviny. Svědčí o tom poslední zasedání Rady ministrů obrany v Praze 12. března 2009. Na svém jednání se shodli, že operace Althea je z vojenského hlediska splněna a zahájili diskuzi o tom, jak ji transformovat na čistě civilní misi.⁷⁵

Zhodnocení mise Althea s civilními závazky:

- 1) Soulad s mezinárodním právem podle rezolucí RB OSN č.1551⁷⁶ a č.1575.⁷⁷
- 2) Operace se účastnilo celkem 33 zemí, vedle tradičně vojensky angažovaných zemí EU i neutrální státy EU a další nečlenské země jako Švýcarsko, Albánie, Maroko, Kanada.
- 3) Operaci po předchozích jednáních s NATO odsouhlasila Rada EU svým rozhodnutím z 12. 7. 2004.⁷⁸ Celý průběh operace byl řízen a sledován odpovědnými vojenskými orgány EU.
- 4) EU před přímou vojenskou angažovaností i během samotné mise Althea uplatnila široké spektrum svých civilních nástrojů: masivní finanční pomoc, investice do obnovy infrastruktury, podmíněné nabídky a jednání o spolupráci a integraci, diplomatickou činnost a zřízení Úřadu zvláštního představitele pro Bosnu a Hercegovinu.
- 5) Cílem mise bylo zajistit naplňování mírových dohod a stabilizace Bosny a Hercegoviny. Konkrétními úkoly jednotek EUFOR bylo od počátku zabránit svou přítomností a autoritou případným dalším etnickým srážkám a přispívat k bezpečné

⁷³ EUFOR Althea, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=745&lang=CS>, citováno 4. 4. 2009.

⁷⁴ Kasum D., Vztahy Bosny a Hercegoviny a EU, *Mezinárodní politika*, č. 11/ 2006, roč.30, str. 13-14.

⁷⁵ Operace v Čadu končí, povaha operace v Bosně se má změnit, www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/clanek/operace-v-cadu-konci-povaha-operace-v-bosne-se-ma-zmenit-005732, citováno 4.4.2009.

⁷⁶ UN Security Council, Resolution 1551 (2004)

⁷⁷ UN Security Council, Resolution 1575 (2004)

⁷⁸ Council Joint Action 2004/570/CFSP of 12 July 2004 on the European Union military operation in Bosnia and Herzegovina

obnově a stabilizaci povalečné a etnicky rozdělené země. Dlouhodobým cílem EU je zlepšit situaci v Bosně natolik, aby byla schopna integrace do EU.

- 6) Jednotky EUFOR nebyly nuceny k zajištění bezpečnosti provádět náročné vojenské zásahy. Ke stabilitě a bezpečnosti přispívaly svým monitoringem a přítomností. Velkou měrou se podílely na plnění civilních úkolů.

4.5 Mise EUFOR v Čadu a Středoafričké republice

Tato mise je ukázkovým příkladem vojenském operace prováděné pro civilní účely a v souladu s civilními postupy. Bez zřetelných politických či zájmových tlaků bylo jediným a hlavním cílem této operace poskytnout ochranu a humanitární pomoc ohroženým uprchlíkům v neklidné oblasti v okolí súdánského Darfúru, v jedné z nejchudších částí světa. Operace je přímo učebnicovým příkladem široké mezinárodní spolupráce a mnohonárodnostního charakteru při provádění operací EBOP. Nejenomže tato mise opět potvrdila úzkou spolupráci EU a OSN při zvládání krizových situací, ale v průběhu této operace se uplatnila i široká vojenská spolupráce jak členských států EU, tak i ostatních zemí.

Krvavý konflikt v súdánském Dárfúru, který je považován za genocidu tamního černošského obyvatelstva prováděnou centrální arabskou vládou v Chartúmu, se rozšířil i do sousedního Čadu. Hromadné vraždy a humanitární krize v Dárfúru nutí černošské obyvatelstvo k útěku do sousedních zemí, především do Čadu a do severních částí Středoafričké republiky. Odhaduje se, že ve východním Čadu je přes 280 000 uprchlíků, přičemž z místní čadské populace zde žije zhruba 700 000 lidí.⁷⁹ Navíc ozbrojení prosúdánští rebelové začali útočit i přes hranice a provádět útoky na uprchlíky, humanitární pracovníky a čadské autority. Súdán a Čad se vzájemně obviňují z podpory protivládních povstalců. Situace v Čadu se vyostřila poté, co v únoru 2008 rebelové obklíčili hlavní město a pokusili se svrhnout vládu. Tato situace se stala pro čadskou vládu nezvladatelná, a proto souhlasila s rozmístěním jednotek EUFOR. Stejně tak s průběhem operace souhlasila i vláda Středoafričké republiky.⁸⁰

EU se od počátku zabývá dárfúrskou krizí a na její řešení reagovala diplomatickými, ekonomickými i politickými prostředky. V Evropském rozvojovém fondu EK vyčlenila na

⁷⁹ The European Union mission in Chad: EUFOR Tchad/RCA, http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2008/2007.php, citováno 4. 4. 2009.

⁸⁰ EUFOR Tchad/RCA, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Final_FACTSHEET_EUFOR_TCHAD-RCA-version9_EN.pdf, citováno 4. 4. 2009.

období 2008 - 2013 pro Čad přes 300 miliónů eur pro humanitární a rozvojovou pomoc. Vedle této pomoci působí v oblasti spousta evropských nevládních a humanitárních organizací.⁸¹ EU zdůrazňuje zájem na spolupráci při budování míru a stability v Africe s organizací AU. Při řešení dárfúrské krize EU výrazně politicky i finančně podporuje společnou misi AU a OSN UNAMID operující přímo v súdánském Dárfúru. Jednotky EU také úzce spolupracovaly s misí MINURCAT v Čadu. K diplomatickému řešení vyhocené situace mezi Čadem a Súdánem se snažil přispět i J. Solana svým jednáním s čadským prezidentem Débym. Pro řešení krize v Dárfúru na diplomatické úrovni EU zřídila úřad Zvláštního zmocněnce pro Súdán.⁸²

Rezoluce RB OSN poskytla mandát k rozmístění jednotek EUFOR v Čadu a Středoafričské republice. Vojenskou operaci EU zahájila v lednu 2008 a ukončena byla 15. března 2009, kdy její úkoly oficiálně převzala mise OSN. Cíle této mise byly zcela jasně civilní. Hlavním úkolem jednotek EUFOR bylo zajistit bezpečné prostředí ve východním Čadu, zabránit útokům ozbrojených rebelů na uprchlíky, jednotky OSN a humanitární pracovníky a odvrátit humanitární krizi. Ochrana mezinárodních pracovníků, kteří byli v předchozí době často terčem útoků, byla velmi důležitá z hlediska zajištění volného přísunu potravinové a humanitární pomoci pro místní ohrožené uprchlíky. Vedle vojenské ochrany civilistů, pracovaly jednotky EUFOR během mise i na důležitých civilních úkolech a přispěly ke zlepšení humanitární situace. Poskytovaly lékařskou pomoc a péči ohroženým, pracovaly na odstraňování nepoužitých výbušnin a snažily se zlepšit zdejší nedostatečné zásobování vodou. Na operaci se podílelo celkem 22 členských zemí EU. Vedle důležitého zapojení Francie se na kontingentu významně podílely neutrální státy Irsko a Švédsko. Důležitá byla z hlediska mezinárodní spolupráce účast dalších nečlenských zemí EU, především spolupráce Ruska.⁸³

⁸¹ EU Relations to Tchad, http://ec.europa.eu/development/geographical/regionscountries/countries/country_profile.cfm?cid=TD&type=short&lng=en, citováno 4. 4. 2009

⁸² EU Special Representative for Sudan and for operation EUFOR Tchad/RCA, http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.aspx?id=1227&lang=en&mode=g, citováno 4. 4. 2009.

⁸³ EUFOR Tchad/RCA, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Final_FACTSHEET_EUFOR_TCHAD-RCA-version9_EN.pdf, citováno 4. 4. 2009.

Zhodnocení mise EUFOR v Čadu s civilními závazky:

- 1) Mise měla mandát OSN podle rezoluce RB č.1778.⁸⁴
- 2) EU úzce spolupracovala s OSN i AU, vedle 22 členských zemí EU se jí účastnily i další státy, např. Rusko, Chorvatsko, Albánie, atd.
- 3) Spuštění operace bylo rozhodnuto Společnou akcí Rady z 15. 10. 2007.⁸⁵
- 4) EU ještě před vojenským zásahem poskytla velkou finanční částku na humanitární pomoc uprchlíkům. Krizovou situaci se snažil řešit také diplomatickou cestou J. Solana i Zvláštní zmocněnec EU pro Súdán.
- 5) Cílem této mise bylo zabezpečit situaci ve východním Čadu, zajistit ochranu uprchlíků a vytvořit bezpečné prostředí nutné pro organizování humanitární pomoci.
- 6) Přítomnost vojenských jednotek byla nezbytná k zabránění útoků ozbrojených rebelů. Vedle střetů s ozbrojenci se jednotky EUFOR v Čadu věnovaly především civilním činnostem (lékařská pomoc, obnova infrastruktury a zajištění dodávek vody).

4.6 Námořní mise Atalanta

Mise Atalanta je poslední a nejnovější vojenskou misí EBOP, a je zároveň historicky první námořní operací EU. Na zasedání Rady 8. prosince 2008 se ministři zahraničí dohodli na vyslání vojenských plavidel se zhruba 1200 námořníky do námořních vod v oblasti Adenského zálivu a somálského pobřeží. Jejich hlavním úkolem je zabránit únosům lodí a útokům pirátů. Pirátské aktivity začaly v okolí Afrického rohu výrazně narůstat od léta 2008. EU má pro tuto námořní operaci podporu Přechodné somálské vlády, je schválena rezolucí RB č. 1816 a při zasahování proti pirátům je také vybavena mandátem na ochranu lodí s mezinárodní pomocí Světového potravinového programu pro Somálsko. Na operaci se podílí 12 členských států. Boj proti takovým nebezpečným hrozbám jako je terorismus či pirátství má širokou podporu mezinárodního společenství, proto z hlediska nadnárodní spolupráce se tato operace dá považovat za globální, jelikož na ochraně před pirátskými útoky se v současnosti účastní významné státy celého světa.⁸⁶

Nárůst útoků pirátů v okolí Afrického rohu je způsoben velmi tíživou situací v Somálsku. Somálsko je jednou z nejchudších zemí světa a od počátku devadesátých let je

⁸⁴ UN Security Council, Resolution 1834 (2008)

⁸⁵ Council Joint Action 2007/677/CFSP the European Union military operation in the Republic of Chad and in the Central African Republic [15 October 2007] / Council of the European Union

⁸⁶ EU NAVFOR Somalia – Operation Atalanta, <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1521&lang=EN>, citováno 6.4.2009.

sužováno občanskou válkou, chaosem a bezvládním. V boji o moc proti sobě stojí Svaz islámských soudů, který usiluje o islamizaci země, a je podezírán z napojení na Al-Kájdu, a Přečodná vláda, jejíž jednotky jsou podporovány etiopskou armádou. Situace v Somálsku je velmi nepřehledná a v zemi prakticky nefunguje centrální vláda. Za těchto podmínek se v chudých oblastech Somálska rekrutují mladí Somálci, kteří vyzbrojeni pašovanými zbraněmi útočí na malé čluně na velké lodě plující v okolí somálských břehů. Tato oblast je velmi významnou námořní cestou pro obchodní lodě a především pro tankery převážející ropu z Perského zálivu. Za zajaté lodě pak piráti požadují obrovské výkupné, z kterého je financováno jejich další vyzbrojování, válka v Somálsku a další nelegální činnosti.⁸⁷

Pro potírání pirátství nestačí pouze nasazení ozbrojené námořní síly k somálským břehům, ale především je nutné zamezit příčinám způsobujícím rozvoj pirátství a organizovaného zločinu v samotném Somálsku. Proto i zde EU využila a využívá všechny své nástroje na řešení krizových situací. EU podporuje mírový a stabilizační proces v Somálsku mnoha prostředky. Na diplomatické a politické scéně EU velmi intenzivně podporuje současného nově zvoleného prezidenta Šarifa Ahmeda, který deklaruje úsilí na sjednocení, stabilizaci a demokratizaci země. EU rovněž přispívá ke zlepšení bezpečnosti v zemi tím, že pomáhá s budováním nové somálské policie. Poskytuje také finanční a odbornou pomoc probíhající misi Africké Unie AMISOM, která se snaží stabilizovat situaci v Somálsku. EU je nejvýznamnějším dárce rozvojové a humanitární pomoci Somálsku. Evropská komise vyčlenila z Evropského rozvojového fondu na roky 2008–2013 pro Somálsko přes 200 miliónů eur na stabilizaci státních institucí, rozvoj zemědělství a výrobního sektoru.⁸⁸

Zajatí piráti jsou obžalováni z piráctví podle mezinárodního práva a čeká je soud buď v některé z členských zemí EU, a nebo podle dohody, uzavřené 6. března 2009 mezi Keňou a EU, mohou být předáváni keňským úřadům.⁸⁹

⁸⁷ Pirátství v Somálsku, <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2009040701>, citováno 8.4.2009

⁸⁸ EU engagement in Somalia, <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1521&lang=EN>, citováno 8. 4. 2009

⁸⁹ EU Prosecution Agreement with Kenya, <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1567&lang=EN>, citováno 8.4.2009

Zhodnocení mise Atalanta s civilními závazky:

- 1) Mise dostala mandát OSN přijetím rezolucí č. 1838⁹⁰ a č. 1846.⁹¹
- 2) Plavidla EU spolupracují s námořními silami USA, Ruska, Číny, Indie a dalších států, které v této námořní oblasti operují.
- 3) Mise byla spuštěna Společnou akcí schválenou Radou 8. 12. 2008.⁹²
- 4) Ještě před vysláním vojenských plavidel se EU výrazně diplomaticky angažovala v somálském mírovém procesu. Již dlouhou dobu je také významným dárcem humanitární a rozvojové pomoci Somálsku.
- 5) Cílem mise je poskytnout ochranu civilním plavidlům proti útokům a únosům pirátů.
- 6) Prevence a ochrana před útoky ozbrojených pirátů nelze zajistit bez námořních sil, které jsou schopny pirátské útoky odrazit, zajmout útočníky a poté je předat k souzení ve spravedlivém procesu.

⁹⁰ UN Security Council, Resolution 1838 (2008)

⁹¹ UN Security Council, Resolution 1846 (2008)

⁹² Council Joint Action 2008/851/CFSP of 10 November 2008 on a European Union military operation to contribute to the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coast

Závěr

Jak jsme ukázali v první části této práce, teoretický koncept civilní mocnosti má své kořeny v díle Norberta Eliase. Elias představil civilizační teorii, která ukazuje, jak se ve vývoji západoevropské společnosti v průběhu staletí regulovalo chování jedinců potlačováním agresivních pudů. Elias se zabýval také vznikem moderního státu. Civilizační proces vede k vytváření mocenských center, která získávají monopol moci a dochází tak k integraci stále větších celků. Myšlenky Eliasovy sociologické teorie byly později převzaty i do výzkumu mezinárodních vztahů a použity v teoretické diskusi a hodnocení konceptu civilní mocnosti. Civilizační proces se podle některých autorů nezastavil vytvořením mocenských center na úrovni moderních států, ale pokračuje dále na nadnárodní úrovni v mezinárodních vztazích. Projevuje se snahami o odstraňování strachu jednoho státu z druhého ze vzájemného napadení a hrozby válečného střetu. Posilováním uznávaných norem a mezinárodního práva by měly vzniknout regulované mechanismy pro řešení konfliktů vylučující hrozbu napadení a vzájemného zničení. Dokončením civilizačního procesu by se odstranil současný anarchický systém v mezinárodním prostředí.

Někteří autoři považují koncept civilní mocnosti a šíření civilizačního procesu nejenom za analytický nástroj pro empirický výzkum, ale rovněž za formu strategie, kterou je nutné podporovat pro zajištění budoucího mírového uspořádání. Podpora civilizačního procesu v mezinárodních vztazích však rozhodně neznamená obhajobu bezbřehého pacifismu či prosazování kolektivistické utopie.

Ideovým otcem zakladatelem konceptu civilní mocnosti je F. Duchêne, jenž v 70. letech označil za civilní mocnost Evropské Společenství, které jako nový typ mezinárodního aktéra využívá svůj ekonomický, politický a diplomatický potenciál pro prosazování vlastních cílů. Duchêne ale nový koncept civilní mocnosti formuloval jen vágně a nevytvořil jeho přesnou definici. Proto se kolem konceptu civilní mocnosti následně rozpoutala velká diskuze a dodnes neexistuje jednotný názor na univerzálně platnou definici civilní mocnosti. Největší neshody panují kolem otázky možnosti použití vojenské síly. Jedna skupina autorů, reprezentována Maullem, který je v současné době jedním z nejvýznamnějších teoretiků konceptu civilní mocnosti, přiznává civilní mocnosti právo na použití vojenské síly. Druhá skupina, reprezentována Smithovou, striktně odmítá použití vojenské síly a formy nátlaku jako nástroje civilní mocnosti. Jejich argumentace je založena na tvrzení, že vojenská síla není civilním nástrojem a její použití tak nemůže být v souladu

s konceptem civilní mocnosti. Jelikož tento přístup vylučuje možnost zkoumat jakéhokoliv reálného mezinárodního aktéra, je pro hodnocení role EU v této práci použita Maullova definice civilní mocnosti, která je i obecně nejpoužívanější.

Dokazování role EU jako civilní mocnosti podle jejích civilních nástrojů je poměrně časté a velmi snadné. Zhodnotíme-li její socio-ekonomický potenciál, je Evropská unie zcela určitě velmi významnou globální civilní mocností. Společná obchodní politika a diplomacie jsou bezesporu jejími nejvyužívanějšími a nejúčinnějšími nástroji. Na podporu označení EU jako civilní mocnosti hovoří také její zřetelná angažovanost v humanitární pomoci, při ochraně lidských práv, posilování role mezinárodního práva, v ochraně životního prostředí a dalších oblastech. Zbývá však otázka, jestli je v souladu s konceptem civilní mocnosti i vojenská dimenze EBOP a provádění vlastních vojenských operací.

EU spustila doposud šest vlastních vojenských misí. Ve dvou případech se jednalo o řešení krizových situací na zadním evropském dvorku, na Balkáně. Zbylé čtyři mise byly spuštěny v nestabilních oblastech Afriky. Na základě zhodnocení všech dosavadních misí EU podle kritérií odvozených z Maullovy definice civilní mocnosti je ve čtvrté kapitole prokázáno, že i přes svou vojenskou činnost a při provádění vojenských operací, EU stále jedná v souladu s konceptem civilní velmoci. Všechny vojenské mise EU získaly předem mandát OSN a dodržují mezinárodní normy, jsou řádně schvalovány a prováděny v souladu s unijním právem a při jejich provádění je využita široká mezinárodní spolupráce. Ve všech krizových oblastech uplatnila EU široké spektrum svých civilních nástrojů a snažila se ještě před použitím vojenské síly přispět ke zlepšení situace. Všechny mise by se z hlediska cílů daly charakterizovat jako stabilizační, peacekeepingové nebo peacebuildingové operace, k jejichž úspěšnému zvládnutí byla nutná vojenská přítomnost. Rozhodně nešlo o vojenské útočné akce. V případě afrických misí bylo hlavním cílem především zabránit krvavým masakrům, humanitárním krizím a nepokojům, nebo v námořní misi Atalanta zasáhnout proti nebezpečné hrozbě pirátství a organizovaného zločinu. V případě misí na Balkáně jde především o stabilizaci regionu a pomoc zemím bývalé Jugoslávie s rekonstrukcí a budováním nových demokratických institucí. Ve většině případů byla vojenská přítomnost EU provedena na žádost vlád postižených států. Na základě všech těchto faktů lze konstatovat, že EU jedná v souladu s konceptem civilní i při provádění vlastních vojenských operací.

V odborné debatě o tom, zda civilní mocnost smí nebo nesmí použít vojenskou sílu, se vede velký spor hlavně o to, jestli je pro koncept civilní mocnosti přednější dodržovat používání výhradně civilních nástrojů, nebo je důležitější sledovat a naplňovat civilní cíle a

k tomu mít kompletní spektrum všech možných nástrojů – od přesvědčování civilními prostředky, přes nátlak, hrozby, až po použití vojenské síly. Cílem autora není upřednostňovat ani prostředky ani cíle. Tvrzení, že EU jedná jako civilní mocnost i přesto, že používá vojenskou sílu, když sleduje civilní a humanitární cíle, rozhodně nemá být postaveno na obhajobě machiavelistického *účel světi prostředky*. Proto je důležité zdůraznit, že vojenská síla je zde vnímána jako možnost nejkrajnějšího řešení a má pouze doplňovat spektrum všech civilních nástrojů pro řešení krizových situací v případech, kdy je to nezbytné. A přitom musí být dodržena všechna přísná pravidla, která vyjadřuje Maullova definice.

Jestliže bude EU jednat při provádění svých vojenských akcí nadále podle všech kritérií, nezbytných podle konceptu civilní mocnosti, neměla by tato činnost oslabovat pozici EU jako civilní mocnosti, ale naopak tento koncept posilovat. Pokud by se mělo přednostně lpět na důsledném používání výhradně civilních pobídek a diplomatickém přesvědčování, byla by EU pasivní a slabou civilní mocností. V roli civilní velmoci globálního významu je v jejím zájmu také naplňovat civilní cíle, a tím přispívat k civilizačnímu procesu, jak jej popsal Elias. I díky své historické zkušenosti z vlastního integračního procesu může EU být významným a zkušeným zastáncem civilizačního procesu. Jedním z klíčových motivů zahájení evropské integrace po druhé světové válce byly snahy o odstranění hrozby války právě pomocí regulace vzájemných vztahů mezi evropskými státy a vytvořením nadnárodního mocenského centra. Můžeme říci, že Evropa si z velké části svým civilizačním procesem již prošla. Proto v dnešním stále anarchickém mezinárodním prostředí lze koncept civilní mocnosti vnímat nejen jako analytické zhodnocení mezinárodní role EU, ale tento koncept lze přijmout i jako strategii pro EU. Z hlediska civilizačního procesu může EU být nejen civilní, ale také civilizující mocností.

Je však nutno zmínit rozdíl mezi jednáním samotné EU a aktivitami jednotlivých členských států. Zatímco EU se striktně drží všech civilních závazků ve všech případech, některé členské státy ne vždy jednají v souladu s konceptem civilní mocnosti. Dobrým příkladem je řešení kosovské krize v roce 1999. I když sama EU se této vojenské operace oficiálně neúčastnila, některé členské země se do této intervence zapojily v rámci NATO. Přestože šlo převážně o ochranu lidských práv, nebyl tento vojenský zásah zcela v souladu s mezinárodním právem. Někdy se tak může zdát, že EU si i v rámci EBOP může dovolit dodržovat všechny civilní závazky, zatímco „špinavou práci“ za ní odvádí jednotlivé členské země. Nelze se proto divit, že v současné odborné diskusi převládá spor o to, jestli je EU civilní mocností z přesvědčení, a nebo z donucení. Někteří autoři namítají, že koncept civilní mocnosti má jen zastírat slabé vojenské schopnosti EU. Při řešení krizí v současném světě se

však stále více potvrzuje, že pro úspěšné řešení krizových situací nestačí pouze vojenská síla, ale je nutné zapojit všechny druhy prostředků. Velmi trefně to vystihl Kofi Annan ve svém výroku: „*Můžeme udělat hodně pomocí diplomacie, ale můžeme udělat mnohem více s diplomacií podpořenou neústupností a silou*“.⁹³

⁹³ Annan K., *Kofi Annan's Conference in New York*, 1998, online focus, http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east/jan-june98/annan_2-24.html, citováno 10.4.2009

Summary

After creating the Common Foreign and Security Policy (CFSP) and the European Defence and Security Policy (EDSP) it is obvious that the EU is an international actor. Due to its economic power and geographical extent we can identify the EU even as some kind of a global actor. There are more theoretical concepts of the global actorness. Traditional approach to the actorness is based on the military power. But there is also another concept. According to the new concept of the civilian power economic, diplomatic and political means are the most important not military. The EU is clearly a global civilian power in the civilian areas. We can find evidence of this statement in the EU's trade policy and EU's engagement in humanitarian aid, international law system, environmental policy etc.

Francois Duchene is the founding father of the theoretical concept of civilian power. But he did not define this new concept precisely. Hence, we still do not have exact definition of civilian power and there is a continuing theoretical debate. The most questionable point of this debate is the possibility and conditions for use of force. Some authors insist that there should be a strict line between military and civil power. According to Karen Smith there cannot be any permission of use force for civilian power. The other group of authors represented by Hanns Maull argues that civilian power can use military force as the furthest and latest solution. Maull used the civilizing theory from German sociologist Norbert Elias for the concept of civilian power.

This thesis analyses if we can consider the EU as a civilian power also at the military dimension of EDSP. According to Maull's six points definition there can be some possibility to use of force for civilian power. Hence, we can set six clear conditions for the use of force. These are: 1) to act in conformity with international law, 2) broad international cooperation, 3) to make transparent and democratic decisions, 4) to apply spectrum of civilian means before using force, 5) to pursue only civilian objectives, 6) the use of military force is the latest and furthest means and to cause the lowest losses. By confronting these conditions with the all six military mission of the EU we can evaluate whether the EU is a true civilian power in spite of its military activity. This analysis has shown that even with its military activities, the EU fulfils the concept of civilian power. In the Democratic republic of Congo, in Chad, in the newest naval mission against piracy in Somalia and also in both Balkan missions the EU precisely abides by civilian conditions from Maull's definition of civilian power.

Použitá literatura

Prameny:

- Council Joint Action 2003/92/CFSP of 27 January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- Council Joint Action 2003/423/CFSP of 5 June 2003 on the EU Military Operation in the Democratic Republic of Congo, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- Council Joint Action 2004/570/CFSP of 12 July 2004 on the European Union military operation in Bosnia and Herzegovina, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- Council Joint Action 2006/319/CFSP of 27 April 2006 on the European Union military operation in support of the United Nations Organisation Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC) during the election process, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- Council Joint Action 2007/677/CFSP of 15 October 2007 the European Union military operation in the Republic of Chad and in the Central African Republic, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- Council Joint Action 2008/851/CFSP of 10 November 2008 on a European Union military operation to contribute to the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coast, pod: <http://eur-lex.europa.eu> (Stav 18.5.2009)
- European Security strategy (2003), A secure Europe in a better world, pod: <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=266&lang=cs> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1371 (2001) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2001.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1484 (2003) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2003.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1551 (2004) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2004.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1575 (2004) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2004.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1671 (2006) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2006.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1834 (2008) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2008.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1838 (2008) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2008.htm> (Stav 18.5.2009)
- UN Security Council, Resolution 1846 (2008) pod: <http://www.un.org/Docs/scres/2001/sc2008.htm> (Stav 18.5.2009)

Monografie a sborníky:

- Elias N. (2006) *O procesu civilizace: sociogenetické a psychogenetické studie. Díl 1.,2.*, Argo, Praha
- Fiala P., Pitrová M.(2003) *Evropská Unie*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno
- Mizerová I.(2007) *Evropská unie – globální aktér?*, IMS FSV UK, Praha
- Senghaas D.(1995) *Frieden als Zivilisierungsprojekt*. in: *Den Frieden denken*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main

Články a odborné studie:

- Borzel T. A., Risse T.(2007) *Venus Approaching Mars? The EU as an Emerging Civilian World Power*. In: European Union Studies Association (EUSA), Bi-annual Conference, Montreal, pod: <http://aei.pitt.edu/7708/> (Stav 18.5.2009)
- Čech L.(2007) Africké súvislosti EBOP, *Obrana a strategie*, č.2/2007 roč.7.
- Dölling M.(2006) *A Civilian power Europe?* Lund University, pod: http://www.svep-projekt.se/undergrad/search.tkl?field_query1=pubid&query1=1143017669-22473-449&recordformat=display (Stav 18.5.2009)
- Duchêne F. citován v: Manners I.(2002) *Normative Power Europe: A contradiction in Terms?* in: Journal of Common Market Studies, No.2, Vol. 40, pp 235-258.
- Hladký L.(2006) Daytonská mírová smlouva a její uvedení do života, *Central european political studies review*, No. 3, Vol. 8., pod: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=275>, (Stav 18.5.2009)
- Hoebeke H., Carrette S., Vlassenroot K.(2007) *EU support to the Democratic Republic of the Congo*, Centre d'analyse stratégique, pod: http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=496 (Stav 18.5.2009)
- Homan K.(2007) Operation Artemis in the DRC, in : *EC: Faster and more united? The debate about Europe's crisis response capacity*, pp. 151–155, pod: www.clingendael.nl/publications/2007/20070531_cscp_chapter_homan.pdf. (Stav 18.5.2009)
- Kasum D.(2006) Vztahy Bosny a Hercegoviny a EU, *Mezinárodní politika*, č. 11/2006, roč.30, s. 13 -15
- Kilian B.(2007) *Civilian Power or Something Else?*, Lund University, pod: <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1321641> (Stav 18.5.2009)
- Kříž Z. (2007) Teoretický koncept civilní mocnosti a použití vojenské síly, *Mezinárodní vztahy*, č. 2/2007, roč.42, s. 60-76
- Linklater A.(2007) Torture and Civilisation, *International Relations*, No. 1, Vol. 21, pp.111-118
- Manners I. (2002) *Normative Power Europe: A contradiction in Terms?* in: Journal of Common Market Studies, No. 2, Vol. 40, pp. 235-258
- Mauil H. W.(1990) Germany and Japan: The New Civilian Powers, *Foreign Affairs*, No. 5, Vol. 69, pp. 91-106
- Mauil H. W.(2005) Europe and the New Balance of Global Order, *International Affairs*, No. 4, Vol. 81, pp. 775-799
- Ponsard L. (2004) Nastává úsvit nové bezpečnostní éry?, *Nato Review*, No.3, Vol. 52, pod: <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/czech/main.htm> (Stav 18.5.2009)
- Risteska M.(2007) *Makedonský vstup do Evropské unie*, Europeum, pod: www.europeum.org/doc/pdf/870.pdf (Stav 18.5.2009)
- Smith E. K.(2005) Beyond the civilian power debate, *Politique Européenne*, No.1 , Vol. 17, pp. 63-82, pod: <http://eprints.lse.ac.uk/812/> (Stav 18.5.2009)
- Solana J.(2004) Od plnění Mírové dohody z Daytonu k evropské integraci, *NATO Review*, No.4, Vol. 52 pod: <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/czech/art2.html> (Stav 18.5.2009)
- Závěšický J.(2006) Vojenské operace EU: Kongo podruhé, *Mezinárodní politika*, č.9/2006, roč.30, s. 29-31
- Závěšický J.(2007) Ambice a schopnosti Evropské unie: Analýza vojenských operací na podporu míru, *Mezinárodní vztahy* č. 2/2007, roč.42, s.31-59

Internet:

Bosnia and Herzegovina - Relations with the EU, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/bosnia_and_herzegovina/eu_bosnia_and_herzegovina_relations_en.htm
(Stav 18.5.2009)

EU engagement in Somalia,

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1521&lang=EN> (Stav 18.5.2009)

EU NAVFOR Somalia – Operation Atalanta,

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1521&lang=EN> (Stav 18.5.2009)

EU Prosecution Agreement with Kenya,

<http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1567&lang=EN> (Stav 18.5.2009)

EU Relations to Tchad,

http://ec.europa.eu/development/geographical/regionscountries/countries/country_profile.cfm?cid=TD&type=short&lng=en (Stav 18.5.2009)

EU Special Representative for Sudan and for operation EUFOR Tchad/RCA,

http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.aspx?id=1227&lang=en&mode=g
(Stav 18.5.2009)

EU ve světě – Evropská komise (2007)

<http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/cs.doc> (Stav 18.5.2009)

EUFOR Althea, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=745&lang=CS> (Stav 18.5.2009)

EUFOR RD Congo, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=1091&lang=CS> (Stav 18.5.2009)

EUFOR Tchad/RCA,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Final_FACTSHEET_EUFOR_TCHAD-RCA-version9_EN.pdf (Stav 18.5.2009)

DRC/ARTEMIS, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=605&lang=CS> (Stav 18.5.2009)

FYROM/CONCORDIA, <http://ue.eu.int/showPage.aspx?id=594&lang=CS> (Stav 18.5.2009)

Harnisch S., Kirste K., Maull H., *Civilian Powers in International Relations*, German

Research Association, <http://www.politik.uni-trier.de/forschung/workshop/CP-RP.htm>

Operace Concordia, www.army.cz/scripts/detail.php?id=2654 (Stav 18.5.2009)

Operace v Čadu končí, povaha operace v Bosně se má změnit, www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/clanek/operace-v-cadu-konci-povaha-operace-v-bosne-se-ma-zmenit-005732

Piráctví v Somálsku, <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2009040701>
(Stav 18.5.2009)

The EU and peacekeeping,

www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2008/EUFocus-Peacekeeping-Nov08.pdf
(Stav 18.5.2009)

The EU and peacekeeping in Africa,

http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2004/1880.php
(Stav 18.5.2009)

The European Union mission in Chad: EUFOR Tchad/RCA,

http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2008/2007.php
(Stav 18.5.2009)

Tisk:

Francois Duchêne - Political thinker and analyst, *The Independent*, 25. 7. 2005,

pod: <http://www.independent.co.uk/news/obituaries/francois-duchene-500100.html>
(Stav 18.5.2009)

Proslovy:

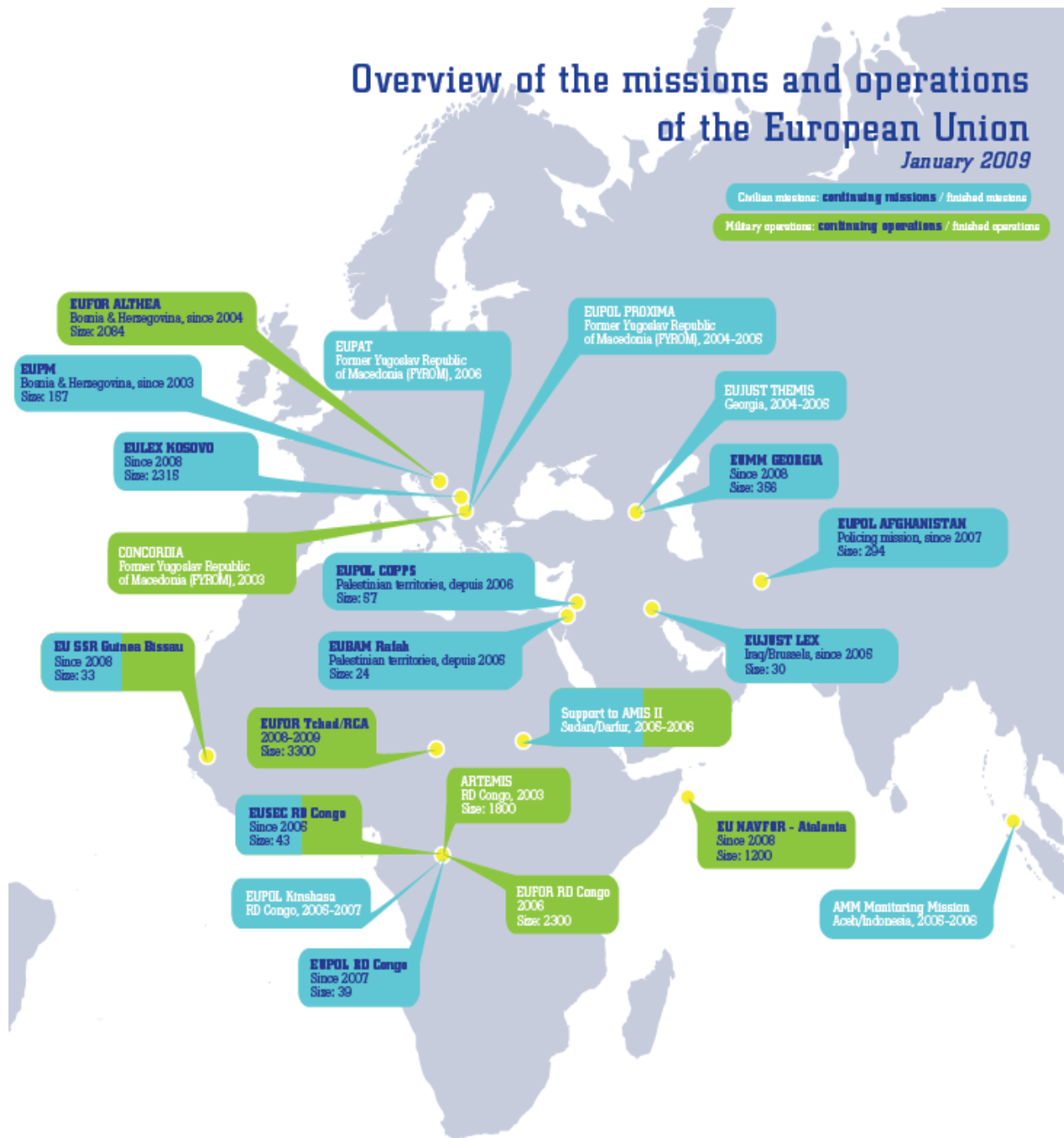
Annan K., Kofi Annan's Conference, New York, 24.2.1998

pod: http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east/jan-june98/annan_2-24.html

(Stav 18.5.2009)

Přílohy

Příloha č.1:

Zdroj: www.consilium.europa.eu